

Minna Ala-Orvola
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan AMK-tutkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2021

DIALOGISUUS JA OMAKIELISYYS YHTEISKUNTAORIENTAATIOSSA

Kokemuksia kotouttavasta kurssista

TIIVISTELMÄ

Minna Ala-Orvola

Dialogisuus ja omakielisyys Yhteiskuntaorientaatiossa. Kokemuksia kotouttavasta kurssista

51 s, 2 liitettä

Kevät 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden AMK-tutkinto

Sosionomi (AMK) 210 op

Tässä opinnäytetyössä selvitettiin dialogisuuden ja omakielisyyden merkitystä Yhteiskuntaorientaatio-kurssilla, joka on hiljattain Suomeen muuttaneille suunnattu kotoutumista edistävä kurssi. Yhteiskuntaorientaatio-kurssi tarjoaa perustietoa Suomessa elämisestä ja työskentelemisestä sekä vahvistaa maahanmuuttajien ymmärrystä suomalaisesta yhteiskunnasta.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mikä merkitys kurssille osallistuneiden ja kouluttajien mielestä oli sillä, että kurssi järjestettiin osallistujien omalla kielellä ja siinä hyödynnettiin dialogista opetustapaa. Työn tavoitteena oli kehittää Yhteiskuntaorientaatio-kurssia ja kouluttajien koulutusta entistä laadukkaammaksi tuottamalla tietoa kurssin osallistujien ja kouluttajien kokemuksista. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Navigaattori-hankkeen kanssa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka aineisto muodostui kurssin kouluttajien ja osallistujien haastatteluista. Aineistoa varten haastateltiin viittä kouluttajaa ja yhdeksää kurssille osallistunutta henkilöä. Haastatteluaineisto analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla.

Kouluttajien ja osallistujien kokemusten perusteella havaittiin, että sekä omakielisyys että dialogisuus mahdollistavat keskustelun käymisen. Keskustelun ja omalla kielellä annettavan opetuksen kautta asioiden koettiin menevän paremmin perille ja ymmärryksen olevan syvällisempää. Omalla kielellä annettava orientaatio koettiin myös sekä taloudellisesti että oppimisen kannalta tehokkaammaksi toteutustavaksi verrattuna tulkattuun kurssiin.

Aineisto antoi viitteitä myös siitä, että dialogisuus kotoutumista edistävässä työssä voi parhaimmillaan olla myös demokratiakasvatusta, joka osallistaa maahanmuuttajia yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Asiasanat: dialogi, dialogisuus, kotoutuminen, kotoutumiskoulutus, maahanmuuttaja

ABSTRACT

Minna Ala-Orvola

Dialogicality and one's own language in the Civic Orientation Course. Experiences of the integrating course

51 p. and 2 appendices

Spring 2021

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

This thesis explored the importance of dialogicality and the use of one's own language in the case of Civic Orientation (Yhteiskuntaorientaatio) Course, a course for integration aimed at people who newly immigrated to Finland. Civic orientation provides basic information about living and working in Finland and strengthens the understanding of immigrants about Finnish society.

The purpose of the thesis was to study the importance of the course participants and trainers felt that the course was organised in the participants' own language and made use of a dialogical way of teaching. The aim of the thesis was to develop the Civic Orientation Course and training of trainers to make it even of a higher quality by producing information about the experience of participants and trainers in the course. The thesis was carried out in collaboration with the Navigaattori (Navigator) project.

The thesis was carried out as a qualitative study, whose material was formed from interviews with trainers and participants of the course. Five trainers and nine course participants were interviewed for the study. The interview material was analyzed using theory-guiding content analysis.

Based on the experience of the trainers and participants, it was found out that using one's own language and the dialogical approach enables conversation to take place. Through discussion and teaching in one's language, things were perceived to get better informed and understanding to be more profound. Orientation in one's own language was also perceived both economically and in terms of learning as a more effective way of execution compared to the interpreted course.

The data also provided indications that dialogue in promoting integration may also, at best, be democracy education that engages immigrants in social debate.

Keywords: dialogicality, dialogue, integration, integration training, immigrant

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 MAAHANMUUTTAJAN KOTOUTUMINEN	5
2.1 Kotoutuminen	5
2.2 Maahanmuuttajan eri statukset	7
2.3 Kotoutujan polku	7
3 KOTOUTUMISKOULUTUS JA YHTEISKUNTAORIENTAATIO	8
3.1 Kotoutumiskoulutus	8
3.2 Yhteiskuntaorientaatio	10
3.3 Navigaattori-hanke	12
4 DIALOGISUUS JA OMAKIELISYYS KOTOUTTAMISEN KEINOINA	13
4.1 Dialogin ja dialogisuuden tunnuspiirteitä	13
4.2 Dialogisuus kotouttamistyön välineenä	16
4.3 Omakielisyys kotouttamistyössä	17
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	18
6 MENETELMÄLLISET VALINNAT JA AINEISTO	19
6.1 Menetelmänä kvalitatiivinen tutkimus	19
6.2 Haastattelumenetelmä ja aineiston kerääminen	20
6.3 Aineiston analyysi teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä	24
6.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	25
7 DIALOGISUUDEN MERKITYKSET JA KOKEMUKSET YHTEISKUNTAORIENTAATIOSSA	27
7.1 Dialogisuuden merkitys kurssiosallistujien kokemuksissa	27
7.2 Dialogisuuden määrittely ja merkitys kouluttajien kokemuksissa	30
7.3 Kouluttajien rooli ja opetustapa Yhteiskuntaorientaatioissa	33
8 OMAKIELISYYDEN MERKITYKSET JA KOKEMUKSET YHTEISKUNTAORIENTAATIOSSA	36
8.1 Omakielisyyden merkitys osallistuneiden kokemuksissa	36

8.2 Omakielisyyden merkitys kouluttajien kokemuksissa	38
8.3 Kouluttajan oma kotoutumiskokemus.....	40
9 KURSSIN OSALLISTUJIEN JA KOULUTTAJIEN IDEOITA YHTEISKUNTAORIENTAATION KEHITTÄMISEKSI	41
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	42
11 POHDINTA	46
LÄHTEET	48
LIITE 1. Haastattelukysymykset Yhteiskuntaorientaation kouluttajille	52
LIITE 2. Haastattelukysymykset Yhteiskuntaorientaatioon osallistuneille	53

1 JOHDANTO

Maahanmuutto ja maahanmuuttajien kotoutuminen ovat kestoaiheita suomalaisessa poliittisessä keskustelussa. Usein keskustelussa korostuu maahanmuuttajien näkeminen mahdollisena ratkaisuna työvoimapulaan väestön ikääntyessä tai toisaalta uhkakuvat siitä, millaisia riskejä maahanmuuttoon ilmiönä liitetään. Näen kuitenkin tärkeänä, että yhteiskunnassa keskusteltaisiin entistä enemmän siitä, miten jo maahan muuttaneet henkilöt voivat Suomeen kotoutua ja millaista tukea ja tietoa he siihen tarvitsevat.

Kotoutuminen on monitahoinen prosessi, johon kuuluvat viranomaisten toimeenpanemat viralliset kotouttamistoimet, mutta myös kansalaisyhteiskunnan ja tavallisten suomalaisten toiminta sekä vuorovaikutus maahanmuuttajien kanssa (Saukkonen, 2016). Kansallisen yhtenäisyyden ja myös turvallisuuden kannalta on tärkeää, että maahanmuuttajat ja heidän lapsensa löytävät paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa ja kokevat itsensä merkityksellisiksi yhteiskunnan jäseniksi (Sisäministeriö, 2018, s.17). On siis monessa mielessä merkityksellistä, että Suomeen muuttaneet kotoutuvat ja tuntevat itsensä hyväksytyiksi yhteiskunnan jäseniksi.

Maahanmuuttajien kotoutumista edistetään monin tavoin niin valtion, kuntien kuin kansalaisyhteiskunnankin toimesta. Laki kotoutumisen edistämisestä (L1386/2010 20 §) määrittelee kotoutumiskoulutuksen tavoitteeksi työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyn edistämisen sekä yhteiskunnallisten, kulttuuristen ja elämänhallintaan liittyvien valmiuksien kehittämisen. Kotoutumiskoulutus on saanut osakseen myös kritiikkiä: sen on nähty asettavan kotoutujat passiiviseen asiakasrooliin, eivätkä kaikki koulutuksen järjestäjät ole pystyneet tarjoamaan laadukasta koulutusta (esimerkiksi Pöyhönen & Tarnanen, 2015; Suopanki, 2019). Kotoutumiskoulutusjärjestelmä vaikuttaa hajanaiselta, eivätkä kaikki maahanmuuttajat, kuten kotiäidit tai ikäihmiset, pääse kotoutumiskoulutuksen piiriin (Pakolaisapu, 2019). Näistä lähtökohdista aloin pohtia opinnäytetyöni aihetta: miten kotouttavaa tietoa tulisi tarjota, jotta se tulisi ymmärretyksi?

Opinnäytetyöni yhteistyökumppani on kotoutumista edistävä Navigaattori-hanke (katso luku 3.3), joka on tilannut opinnäytetyön osaksi hankkeen vaikuttavuuteen liittyvää arviointia. Diakonia-ammattikorkeakoulun, Suomen Pakolaisavun ja Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestö IOM:n yhteishankkeessa kehitetään Yhteiskuntaorientaatio-kurssia (katso luku 3.2), joka on hiljattain Suomeen muuttaneille suunnattu, perustietoa Suomesta, suomalaisesta yhteiskunnasta ja Suomessa elämisestä sisältävä kurssi. Yhteiskuntaorientaatio voidaan toteuttaa osana kotoutumiskoulutusta ja sen keskeisiin elementteihin kuuluvat omakielisyys ja dialoginen opetusmuoto.

Tässä opinnäytetyössä tutkin dialogisuuden ja omakielisyyden merkitystä kotoutumista edistävässä koulutuksessa haastatteleamalla Yhteiskuntaorientaatio-kurssin kouluttajia sekä analysoimalla Navigaattori-hankkeen tuottamaa haastatteluaineistoa kurssin osallistujien kokemuksista kurssiin liittyen. Tarkoitukseni on selvittää, mikä merkitys kurssin osallistujien ja kouluttajien mielestä on sillä, että Yhteiskuntaorientaatio-kurssi järjestettiin osallistujien omalla kielellä ja siinä hyödynnettiin dialogista opetustapaa.

2 MAAHANMUUTTAJAN KOTOUTUMINEN

2.1 Kotoutuminen

Laki kotoutumisen edistämisestä (L1386/2010 3§) ohjaa julkisia kotoutumispalveluita ja se määrittelee kotoutumisen ”maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen.” Kotouttaminen on lain määritelmän mukaan kotoutumisen edistämistä ja tukemista monialaisesti viranomaisten ja muiden tahojen toiminnalla ja palveluilla (emt.). Kotouttamisesta puhuttaessa toimenpiteitä tekevät siis viranomaiset tai muut yhteiskunnalliset tahot ja maahanmuuttajat ovat näiden toimenpiteiden kohteena. Kotoutuminen sen

sijaan on *vuorovaikutteinen prosessi*, jossa maahanmuuttajan ei tarvitse luopua identiteetistään, vaan hänellä on oikeus ylläpitää omaa kieltä ja kulttuuria.

Tutkimuksessa kotoutumisen määritelmästä ei ole yksimielisyyttä. Saukkonen (2016) kuvailee kotoutumisella tarkoitettavan sellaista prosessia, jossa maahanmuuttanut henkilö löytää yhteiskunnasta oman paikkansa olla ja toimia. Usein puhutaan myös integraatiosta, jolla tarkoitetaan, kaksisuuntaista kehitystä: maahanmuuttajan oikeutta säilyttää identiteettinsä, mutta osallistua uuden kotimaansa yhteiskuntaan aktiivisena jäsenenä. Käytännössä integraatio edellyttää myös vastaanottavan yhteiskunnan muuttumista, koska maahanmuuttajalla on oikeus säilyttää kielensä ja kulttuurinsa. (Saukkonen, 2016.)

Kotoutuminen voidaan määritellä myös prosessiksi, joka voidaan jakaa erilaisiin ulottuvuuksiin. Heckmannin (2005) mukaan kotoutuminen koostuu rakenteellisesta kotoutumisesta, kulttuurisesta kotoutumisesta, vuorovaikutuksellisesta kotoutumisesta sekä identifioivasta kotoutumisesta. Rakenteelliseen kotoutumiseen kuuluvat työmarkkinoille ja koulutukseen pääseminen sekä poliittinen osallistuminen esimerkiksi äänestämällä. Kulttuurinen kotoutuminen pitää sisällään uuden kotimaan kielen oppimisen sekä yhteiskunnan arvojen ja normien omaksumisen tai ymmärtämisen. Vuorovaikutuksellista kotoutumista on sosiaalisten suhteiden ja verkostojen luominen ja kehittäminen. Identifioiva kotoutuminen on sitä, kun maahanmuuttaja alkaa vähitellen kokea olevansa yhdenvertainen yhteiskunnan jäsen uudessa kotimaassaan. (Saukkonen, 2016; Heckmann, 2005.)

Edellä esitetyt määritelmät osoittavat kotoutumisen olevan monitasoinen ja monialainen prosessi. Näin ollen on keskeistä määritellä, mitä kotoutumisella tarkoitetaan, kun puhutaan kotoutumisen onnistumisesta tai epäonnistumisesta. Kotoutumisen mittarina usein käytetty maahanmuuttajan työllistyminen antaa kotoutumisesta vaillinaisen kuvan, jos kotoutumisen muita osa-alueita ei tarkastella. Onnistunut kotoutuminen vaatii siis monipuolisia toimenpiteitä yhteiskunnan eri tasoilla.

2.2 Maahanmuuttajan eri statukset

Maahanmuuttajista puhuttaessa käytetään erilaisia oleskelun perusteisiin liittyviä käsitteitä, kuten pakolainen, kiintiöpakolainen tai turvapaikanhakija. On tärkeää ymmärtää käsitteiden keskeinen sisältö, koska se vaikuttaa maassa oleskelevan henkilön oikeuksiin ja palveluihin. Maahanmuuttaja on yleiskäsite, jolla tarkoitetaan maasta toiseen muuttanutta henkilöä. Maahanmuuttaja voi oleskella maassa erilaisin perustein, esimerkiksi työn tai perhesiteen perusteella, ja hänen oleskelulupansa voi olla pysyvä tai määräaikainen.

Pakolainen sen sijaan on henkilö, jolla on aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi eikä hänen ole mahdollista saada suojelua omassa valtiossaan. Pakolaisen aseman saa henkilö, jolle jokin valtio myöntää turvapaikan tai YK:n pakolaisjärjestö (UNHCR) määrittelee pakolaiseksi. (Kotouttaminen.fi, i.a.-a) Kiintiöpakolainen on henkilö, joka on saanut UNHCR:n määrittelemän pakolaisen statuksen ja tullut valituksi Suomen pakolaiskiintiöön. Kiintiöpakolaisen suojelun tarve on siis todettu jo ennen Suomeen saapumista ja näin ollen kiintiöpakolaiset eivät asu vastaanottokeskuksissa, vaan muuttavat suoraan kuntiin. (Maahanmuuttovirasto, i.a.)

Turvapaikanhakija puolestaan on henkilö, joka on hakenut kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta jostakin valtiosta kotimaansa ulkopuolella. Kansainvälisellä suojelulla tarkoitetaan Suomessa turvapaikkaa tai toissijaista suojelua, johon henkilö voi olla oikeutettu, jos häntä uhkaa jokin muu vakava vaara kuin pakolaisasemaan liittyvä vaino. Turvapaikanhakijalla ei ole vielä oleskelulupaa Suomessa, mutta turvapaikkahakemuksen jättäminen oikeuttaa maassa oleskelun päätöksen tekoon asti. (Sisäasiainministeriö, i.a.; Kotouttaminen.fi, i.a.-a.)

2.3 Kotoutujan polku

Kotoutumislakia (L1386/2010) sovelletaan Suomeen muuttaneisiin maahanmuuttajiin, joilla ei ole Suomen kansalaisuutta, mutta joilla on oleskelulupa.

Kotoutumislaki koskee maahanmuuttajia oleskeluluvan perusteista riippumatta, mutta ei turvapaikanhakijoita, koska heillä ei ole vielä oleskelulupaa Suomessa. Kotouttamispalvelujen tarjonnan lähtökohtana on maahanmuuttajan yksilöllinen palvelutarve ja perheen tilanne. Kotoutumislain mukaisista kotouttavista toimenpiteistä vastaavat pääasiassa kunnat ja työ- ja elinkeinotoimistot (TE-toimistot). (Kotouttaminen.fi, i.a.-b.) Sen lisäksi myös kansalaisjärjestöillä on rooli erilaisissa kotouttamistoimenpiteissä.

Kotoutumista edistävät toimenpiteet jaetaan kotouttamislaissa seuraavasti: perustiedon antaminen suomalaisesta yhteiskunnasta, ohjaus ja neuvonta, alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma ja kotoutumiskoulutus sekä muut kotoutumista tukevat toimenpiteet. Kotoutumista edistäviä toimenpiteitä tulee tarjota Suomeen pysyväisluonteisesti muuttaneille henkilöille. (Kotouttaminen.fi, i.a.-c). TE-toimiston erityispalveluita maahanmuuttajille ovat alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma ja kotoutumiskoulutus (Kotouttaminen.fi, i.a.-d).

Kotoutumislain mukaisiin kotouttamispalveluihin ovat yhtäläiset oikeudet kaikilla lain kriteerit täyttävillä maahanmuuttajilla, mutta käytännössä kotouttamistoimiin osallistuvat lähinnä pakolaiset ja työttömät maahanmuuttajat. Nykyinen kotouttamisjärjestelmä ei tavoita kaikkia ja palveluissa on merkittäviäkin kuntakohtaisia eroja. Kotouttamispalveluihin kaivataan yhtenäisyyttä laadun, vaikuttavuuden ja tasalaatuisuuden varmistamiseksi. (Pakolaisapu, 2019.)

3 KOTOUTUMISKOULUTUS JA YHTEISKUNTAORIENTAATIO

3.1 Kotoutumiskoulutus

Laki kotoutumisen edistämisestä (L1386/2010, 20§) määrittelee kotoutumiskoulutuksen olevan suomen tai ruotsin kielen opetusta, tarvittaessa luku- ja kirjoitustaidon opetusta sekä muuta opetusta, joka edistää työelämään ja

jatkokoulutukseen pääsyä sekä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia. Kotoutumiskoulutukseen ohjataan, jos henkilö on yli 17-vuotias, asunut Suomessa alle kolme vuotta, työtön tai jäämässä työttömäksi ja jos koulutus vastaa henkilön opiskeluvaiheeseen ja tukee kotoutumiseen ja työllistymiseen liittyviä tavoitteita (TE-palvelut, i.a.).

Kotoutumislain mukaan kotoutumisaika on kolme vuotta, poikkeustapauksissa viisi vuotta, joten kotouttamistoimenpiteet tulisi tapahtua tänä aikana (L2010/1386, 12§). Kotoutumiskoulutusta edeltäviä kotouttavia toimenpiteitä ovat maahanmuuttajan alkuvaiheen ohjaus ja neuvonta, alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma (Kotouttaminen.fi, i.a.-c). Käytännössä kotouttamistoimenpiteiden ulkopuolelle jää joukko maahanmuuttajia, jotka eivät ole rekisteröityneet työttömiksi työnhakijoiksi tai ovat oleskelleet maassa jo pidempään, mutta eivät syystä tai toisesta ole osallistuneet kotouttavaan koulutukseen. Esimerkiksi perhesyyn perusteella muuttaneet kotiaidit tai ikäihmiset saattavat jäädä kotoutumiskoulutuksen ulkopuolelle. (Henkilökohtainen tiedonanto, Navigaattori-hankkeen projektipäällikkö Veera Vilkama 12.3.2020)

Kotoutumiskoulutus on pääsääntöisesti työvoimapolitiittista koulutusta ja sen tarjoamisesta vastaavat ELY-keskukset. TE-toimistot ohjaavat maahanmuuttajan sopivaan kotoutumiskoulutukseen, mutta myös kunnat voivat sekä järjestää että ohjata maahanmuuttajan joko kunnan tai muun toimijan järjestämään koulutukseen. (L1386/2010, 21§.) Kotoutumiskoulutuksessa on siis vahva työvoimapolitiittinen fokus, joka voi olla ongelmallinen, jos maahanmuuttaja ei ole työkykyinen tai hänellä ei ole edes perustietoa työelämästä ja työmarkkinoista (henkilökohtainen tiedonanto, Navigaattori-hankkeen projektipäällikkö Veera Vilkama 12.3.2020). Suomen Pakolaisapu on suosittanut, että Suomessakin otettaisiin kotoutumiskoulutuksessa käyttöön malli, jossa alkuvaiheen yhteiskuntaorientaatiota tarjottaisiin omakielisenä, koska maahan muuttaneiden kielitaito on useimmiten riittämätön tiedon riittävään ymmärtämiseen suomen kielellä (Pakolaisapu, 2019).

3.2 Yhteiskuntaorientaatio

Yhteiskuntaorientaatio on hiljattain maahan muuttaneille, pakolaisille tai heihin rinnastettaville henkilöille suunnattu kurssi, joka sisältää perustietoa Suomessa elämisestä ja työskentelemisestä. Kurssi perustuu ajatukseen, että ihmisellä on paremmat mahdollisuudet kotoutua, kun hän saa omalla kielellään ymmärryksen siitä, miten ympäröivä yhteiskunta toimii. Yhteiskuntaorientaatio-kurssikonsepti on kehitetty Kotikunta-hankkeessa (2016–2018) ja sen kehittämistyö jatkuu Navigaattori-hankkeessa (katso luku 3.3). (Yhteiskuntaorientaatio.fi, i.a.-e.)

Kurssikonseptin kehittämisessä on otettu mallia Ruotsista Samhällsorientering-kurssista ja sitä varten luodusta Om Sverige –oppimateriaalista. Ruotsissa omakielinen yhteiskuntaorientaatio on erotettu ruotsin kielikoulutuksesta jo vuonna 2007, jonka jälkeen sille on luotu kansalliset standardit ja yhdenmukainen asema lainsäädännöllä. Ruotsissa kurssia on kehitetty systemaattisesti jo vuosia ja sen tuntimäärä on hiljattain nostettu 60 tunnista 100 tuntiin. (Henkilökohtainen tiedonanto, Pakolaisavun suunnittelija Heidi Nikula 29.5.2020.)

Yhteiskuntaorientaatiokurssin neljä keskeistä elementtiä ovat omakielinen ja pätevä kouluttaja, dialoginen opetus, yhdenmukainen oppikirja ja laadun jatkuva arviointi. Toisin kuin työvoimapolitiittiset kotoutumiskoulutukset yleensä, yhteiskuntaorientaatiokurssi järjestetään osallistujien äidinkielellä. Yleensä kotoutumiskoulutukset on järjestetty suomeksi tai ruotsiksi ja vaikka paikalla olisi tulkki, voi ymmärrys jäädä vaillinaiseksi riippuen mm. tulkin taitotasosta. Yhteiskuntaorientaatiokurssin kouluttajat ovat läpäisseet kouluttajakoulutuksen. Kouluttajat ovat perehtyneet Yhteiskuntaorientaation sisältöön, tavoitteisiin ja käytännön toteutukseen. Kouluttajakoulutuksessa annetaan myös työkaluja hyvän dialogin ohjaamiseen ja osallistavaan opetukseen. Koulutus sisältää teorian lisäksi käytännön harjoittelua sekä kurssin havainnointia yhteistyöoppilaitoksessa. (Yhteiskuntaorientaatio.fi, i.a.-d.)

Keskeinen elementti Yhteiskuntaorientaatiossa on dialoginen opetustapa, jossa osallistajat pääsevät kuuntelemaan, kysymään ja keskustelemaan. Kouluttajan on tarkoitus käsitellä sisältöön kuuluvia teemoja yhteisen keskustelun kautta ja

tällä tavalla yhdistää osallistujien aiempia kokemuksia ja tietoja heidän nykyiseen elämäntilanteeseensa ja elinympäristöön. Kouluttaja voi hyödyntää opetuksensa tukena erilaisia osallistavia menetelmiä ja ryhmitöitä. (Yhteiskuntaorientaatio.fi, i.a.-b.)

Kurssin kesto on 70 tuntia ja sen sisältö on yhtenäinen, mutta sitä voidaan paikallisesti täydentää. Oppikirjan muotoon koottu kurssimateriaali pyrkii osaltaan varmistamaan tasalaatuisen ja yhdenmukaisen kurssisisällön. Yhteiskuntaorientaatiokurssi koostuu alla olevan taulukon (taulukko 1) mukaisista aihealueista (Yhteiskuntaorientaatio.fi, i.a.-c).

Taulukko 1. Yhteiskuntaorientaation sisältö

Aihe	Sisältyvät aiheet	Kesto (h)
Johdatus yhteiskuntaorientaatioon ja tutustuminen	Esittely, harjoitukset	3
Suomi ja suomalainen kulttuuri	Mm. väestö, historia, kulttuuri	6
Suomalainen yhteiskunta	Mm. hyvinvointivaltio, hallintojärjestelmä, talousjärjestelmä	5
Suomeen muuttaminen ja asuminen Suomessa	Mm. oleskeluluvat, kotikunta, kotoutuminen	6
Ihminen, perhe-elämä ja palvelut Suomessa	Mm. naisten asema, erilaiset perheet, lasten oikeudet, varhaiskasvatus ja mielenterveys	18
Koulutus	Koulutusjärjestelmä, opintojen rahoittaminen	6
Työ ja toimeentulo Suomessa	Mm. palkka ja verotus, yrittäjyys, työttömyys	6
Terveys ja ikääntyminen Suomessa	Mm. terveyspalvelut, vanhusten palvelut, kuolema ja hautaaminen	6
Lait ja oikeuden toiminta Suomessa	Mm. yksilön oikeudet ja velvollisuudet, rikokset, oikeusprosessi	6
Politiikka ja vaikuttaminen Suomessa	Mm. demokratia, vaalit ja äänestäminen	5
Yhteenveto ja palaute	Palautteen kerääminen, todistukset	3
Yhteensä		70

3.3 Navigaattori-hanke

Navigaattori – kohti monimuotoisia kuntia on kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön (International Organization for Migration, IOM), Suomen Pakolaisavun ja Diakonia-ammattikorkeakoulun yhteinen kolmevuotinen hanke (2018–2021), jossa tuetaan kuntia kotoutumisen edistämiseksi. Hanke toteutetaan Keski-Uudenmaan (Hyvinkää, Järvenpää, Kirkkonummi, Kerava, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Sipoo, Tuusula ja Vihti) kunnissa. Hankkeessa pyritään vahvistamaan kuntatyöntekijöiden ja -päättäjien kotoutumiseen liittyvää ammatillista osaamista ja lisäämään dialogia ja yhteistyötä yli palvelusektori- ja kuntarajojen. Lisäksi Navigaattori-hankkeessa tarjotaan kiintiöpakolaisille ja heihin rinnastettaville oleskeluluvan saaneille ihmisille Yhteiskuntaorientaatio-kursseja ja koulutetaan kursseille kouluttajia. (IOM.fi. i.a..) Hankkeen tavoitteena on, että kurssille osallistuneiden yhteiskuntataidot ja ymmärrys kuntalaisuudesta ovat vahvistuneet (Henkilökohmainen tiedonanto, Navigaattori-hankkeen projektipäällikkö Veera Vilkama 12.3.2020).

Hankkeessa kehitetään yhteiskuntaorientaatiokurssin konseptia edelleen: omakielisiä (esimerkiksi arabia ja dari) kouluttajia on koulutettu lisää ja oppikirjaa on päivitetty, kuvitettu sekä toimitettu uusia käännöksiä. Tällä hetkellä kurssin oppikirja Suomi – Yhteiskuntaorientaation oppikirja löytyy internetistä suomeksi, ruotsiksi, arabiaksi, somaliksi, englanniksi, dariksi ja ranskaksi. Tarkoituksena on, että konsepti olisi käytettävissä koko Suomessa ja oppilaitokset sekä kunnat voisivat jatkossa hyödyntää Yhteiskuntaorientaation omakielisiä kouluttajia kurssien järjestämisessä. (Yhteiskuntaorientaatio.fi, i.a.-a.) Näin saataisiin tarjottua kotoutumiskoulutukseen yhdenmukainen ja kattava tietopaketti Suomesta ja suomalaisesta yhteiskunnasta.

4 DIALOGISUUS JA OMAKIELISYYS KOTOUTTAMISEN KEINOINA

4.1 Dialogin ja dialogisuuden tunnuspiirteitä

Arkikielessä dialogi ymmärretään vuoropuheluksi, johon liittyvät olennaisesti sekä kyky puhua että kyky kuunnella. Etymologisesti sana dialogi tulee kreikan kielen sanoista dia (halki, läpi) ja logos (järki tai oppi), jotka yhdessä tarkoittavat ”väliin kerättyä maailmaa”. Tämä kuvaa hyvin dialogin olemusta. (Mönkkönen, 2007, s. 86.) Sosiaalialan asiakastyössä dialogisuus on keskeinen työote, tai sitä voidaan kuvata yksinkertaisemmin myös ihmisiin suhtautumisen tavaksi. Tässä luvussa tarkastelen dialogin ja dialogisuuden määritelmiä ja niihin liittyviä tunnuspiirteitä.

Kai Alhanen (2016) näkee dialogin kommunikaatiossa oppimisena ja kommunikaation keskeisenä ymmärryksen kehittämiseksi. Kommunikaatiossa ollessaan osapuolten täytyy sovittaa yhteen kokemusmaailmojaan ja näin ollen kommunikoida kokemuksiamme voimme oppia. Dialogi on ennen kaikkea keskustelutyyli ja se tunnetaan lähes kaikissa kulttuureissa. Dialogi on lähtöisin jo antiikin Kreikasta, mutta nykyisissä monikulttuurisissa yhteiskunnissa se on jälleen ajankohtainen, koska ihmisillä on vaikeuksia ymmärtää toisiaan ja kokemukset ovat kaukana toisistaan. Alhanen näkee, että vaikeus ymmärtää toisia on kasvanut ja se heikentää yhteistoiminnan edellytyksiä ja uhkaa jopa demokratian tulevaisuutta. Näin ollen tarvitaan keinoja toisten ihmisten kohtaamiseen. (Alhanen, 2016, s. 29–33, s. 39.)

Kaikki vuoropuhelu ei ole dialogia, sen vuoksi on tärkeää tutkia, mitkä ovat dialogille ominaisia piirteitä. Dialogiin liitettäviä piirteitä ovat tasa-arvoinen asetelma, toisten ihmisten kuunteleminen, vapaa puhe omasta kokemuksesta ja osapuolten välinen kunnioitus. Dialogin päämääränä ei ole selvittää, kuka on oikeassa tai edes löytää yksimielisyyttä käsiteltävästä asiasta, vaan oppia ymmärtämään toisten keskustelijoiden näkökulmia. (Alhanen, 2016, s. 42–43, s. 51–52.) Mönkkönen näkee dialogisuuden olennaisena tekijänä vastavuoroisuuden, jossa jokainen keskustelija pääsee luomaan tilannetta. Myös Mönkkösen näkemyksen

mukaan osapuolet voivat oppia dialogissa ja hän näkeekin dialogisuuden sekä kommunikaationa että suhteena. Luottamuksellinen suhde on usein edellytys dialogiselle keskustelulle. (Mönkkönen, 2007, s. 87–89.) Toisaalta Alhanen (2016, s. 44) näkee, että kokemuksia tutkimalla ja jakamalla syntynyt ymmärrys on edellytys luottamuksen syntymiselle.

Haarakankaan (2008) mukaan dialogisuudessa keskeistä on myös reflektiivinen, pohtiva asenne sekä valmius muuttaa omia käsityksiä. Varma tietäminen jostakin asiasta on jopa este dialogille. Dialogista keskustelua edistävät kuunteleminen, kysyminen ja vastaaminen. Yhteinen pohdinta ja erilaisten merkitysten vertailu ovat myös keskeisiä piirteitä dialogisuudessa. (Haarakangas, 2008, s. 31–35.)

Dialogisessa vuorovaikutuksessa on kysymys myös ihmisen toiseuden tunnustamisesta. Filosofi Martin Buber (1993) määrittelee dialogisen suhteen sinä-minä – suhteena, jossa ihminen tunnustaa toisen ihmisen toiseuden. Toinen ihminen on samaan aikaan samanlainen ja erilainen, jolloin yksilölliset kokemukset avaavat mahdollisuuksia omien kokemusten tutkimiseen ja laajentamiseen. Usein dialogin käännekohta onkin keskustelun suuntaaminen yksilöiden ainutkertaisiin kokemuksiin tavanomaisten yleistysten sijasta. (Alhanen, 2016, s. 85.)

Maailmankuulu pedagogi Paulo Freire puhuu dialogista klassikkoteoksessaan *Sorrettujen pedagogiikka*. Freiren mukaan dialogissa keskeistä on jokaisen oikeus puhua. Se ei ole aggressiivista väittelyä, jossa ajetaan omaa agendaan vaan siinä pyritään kohtaamaan ihmisiä, joilla on pyrkimys yhteiseen oppimiseen ja toimintaan. Freire kysyykin: ”Miten voin päästä dialogiin, jos pidän aina vain muita tietämättöminä enkä koskaan näe omaa tietämättömyyttäni?” (Freire, 2016, s. 97–99.) Mönkkönenkin liittyy ”tietämisen” ja ”ihmettelyn” dialogiin, sillä hänen mukaansa toisen osapuolen liiallinen ”tietäminen” nostaa kynnyksen kääntymään toisen puoleen, kun taas asioiden yhdessä ihmetteleminen avaa tietä yhteiselle ymmärrykselle ja toiminnalle (Mönkkönen, 2007, s. 100).

Dialogi voidaan määritellä rakentavaksi ja tasavertaiseksi tavaksi keskustella, jossa pyrkimyksenä on toisten ymmärtäminen, mutta ei yksimielisyys. Dialogissa keskeistä on luottamuksellinen ilmapiiri, jolloin on mahdollista tuoda eri

lähtökohdista tulevia ihmisiä tasavertaiseen keskusteluun. (Erätauko, 2018.) Dialogi sopii erityisen hyvin arvokeskusteluihin, koska sen tarkoituksena on tuottaa ymmärrystä muiden näkemyksistä ja luoda merkityksiä kohteena oleville asioille. Dialogin edellytyksiä ovat kaikkien osapuolten kohtaaminen tasavertaisina, aktiivinen ja empaattinen kuuntelu, omien taustaoletusten kyseenalaistaminen ja keskinäinen luottamus keskusteluun osallistuvien välillä. (Holm, Poutanen & Ståhle, 2018.)

David Bohmin (2003) käsityksen mukaan dialogissa on tavoitteena kehittää ajattelua yhdessä keskustelukumppanien kanssa – ei siis olla oikeassa tai väärässä. Bohmilaisen näkemyksen mukaan ”ihminen tulee tietoiseksi omista ajattelumalleistaan vain dialogissa muiden kanssa – eli silloin, kun hän kohtaa toisten erilaisia ajatusmalleja. Ajattelua ohjaavat mentaaliset mallit ovat niin olennainen osa ihmisen kokemaa todellisuutta, että hänen on itsenäisesti vaikea tunnistaa niitä tai niiden ohjaavaa vaikutusta.” (Holm, Poutanen & Ståhle, 2018.)

Dialogi on moniulotteinen käsite ja sillä voidaan tarkoittaa niin keskustelukulttuuria, toimintatapaa, menetelmää, tapahtumaa kuin prosessiakin. Dialoginen keskustelu voi syntyä itsestäänkin, mutta usein siihen tarvitaan tietoista ohjaamista, fasilitointia. Tällöin on kyse dialogista menetelmästä. Dialogia tai dialogisuutta voidaan hyödyntää erilaisissa ryhmäprosesseissa, joissa se voi parantaa merkittävästi mahdollisuuksia prosessille asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. (Hellström, 2018.) Dialogin fasilitaattorilta vaaditaan kykyä aloittaa ja lopettaa keskustelu, huolehtia puheenvuorojen jakamisesta, kysyä tarkentavia kysymyksiä, varmistaa kaikkien mahdollisuus keskusteluun osallistumiseen ja tarvittaessa puuttua epäasialliseen käytökseen (Alhanen, 2020, s. 146).

Dialoginen opetusmuoto on keskeinen elementti Yhteiskuntaorientaatiossa. Yhteiskuntaorientaatiossa käytettävä dialogisuuden malli perustuu itsenäisyyden juhlarahasto Sitrassa kehitettyyn Erätauko-malliin. Erätauko on keskustelumenetelmä, jolla voidaan käynnistää ja käydä rakentavaa yhteiskunnallista keskustelua. Erätauon lähestymistapana on dialogi ja sen pyrkimyksenä on luoda ymmärrystä asioiden ja ihmisten välillä. (Erätauko, i.a.)

Sosiaalialalla dialogi liitetään usein myös puheeksi ottamisen taitoon. Arnkill ja Eriksson (2012, s. 37) näkevätkin puheeksi oton dialogisena menetelmänä ja määrittelevät dialogin vuoropuheluksi, jossa ihmiset ajattelevat yhdessä. Tällaisessa vuoropuhelussa kuunteleminen on jopa tärkeämpää kuin puhuminen. Dialogissa osallistujat eivät voi pitää tiukasti kiinni omasta näkemyksestään, vaan se tulisi pikemminkin ottaa yhtenä askeleena kohti uudenlaista ymmärrystä. Uudenlaisella ymmärryksellä Arnkill ja Eriksson tarkoittavat osapuolten ymmärrystä siitä, miten ja miksi toinen ihminen ajattelee tietyllä tavalla. Keskustelun lopputuloksena ei kuitenkaan tarvitse syntyä yhteisymmärrystä. (Arnkill & Eriksson, 2012, s. 37.)

4.2 Dialogisuus kotouttamistyön välineenä

Yhteiskuntaorientaatioon on otettu mallia Ruotsista, jossa Samhällsorientering-kurssia on kehitetty jo pitkään ja sillä on lailla turvattu asema. Ruotsin lain mukaan Samhällsorientering tulee toteuttaa dialogisella tavalla, keskittyen maahanmuuttajien omaan ymmärrykseen ja kotoutumisen prosesseihin. Myös Ruotsin mallissa kouluttajat ovat maahanmuuttajataustaisia, ei-syntyperäisiä ruotsalaisia. Vesterlind ja Winmanin (2015) mukaan kotouttamistyössä dialogisuus edellyttää erityistä taitoa tiedon prosessointiin erilaisten kulttuuristen kontekstien välillä. (Vesterlind & Winman, 2015.)

Vesterlind ja Winman (2015) ymmärtävät ammatillisen dialogin keskusteluiksi, jossa erilaiset ymmärrykset asioista tunnistetaan ja prosessoidaan vuorovaikutuksessa risteävien ”maailmojen” välillä. Yhteiskuntaorientaatiossa (civic orientation) ammatillisella dialogilla on erityinen tehtävä sekä välittää tietoa että luoda uutta ymmärrystä asioiden merkityksestä uudessa kotimaassa (emt.). Kotouttamistyössä dialogilla on mahdollista ”ylittää rajoja”, jos keskustelukumppaneiden välille uhkaa syntyä liiallisia jännitteitä. Dialogia voidaan tässä tapauksessa kuvata sillanrakennukseksi erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen kontekstien välille. Dialogisen keskustelun fasilitoija (kotouttamistyön tekijä) ikään kuin liikkuu näiden erilaisten sosiaalisten maailmojen välillä tehdäkseen tarjolla olevasta

informaatiosta ymmärrettävää maahanmuuttajille, joilla on erilaiset taustat ja lähtökohdat. (Vesterlind & Winman, 2015.)

4.3 Omakielisyys kotouttamistyössä

Maahanmuuton yleistyttyä Suomessakin on alettu siirtyä yksikielisyysajattelusta monikielisyysnäkökulmaan, johon liittyy olennaisesti kaikkien kielten arvostaminen suomen kielen rinnalla (Alisaari & Rakkolainen-Sossa, 2016). Muutos näkyy myös perusopetuksen opetussuunnitelmassa, jossa eri kielet nähdään toisiaan tukevinä eikä toisiaan poissulkevinä tai kilpailevinä (Opetushallitus, 2014). Maahan muuttaneiden kielitaito voidaan nähdä myös sellaisena osaamisena ja resurssina, josta uusi kotimaa voisi hyötyä esimerkiksi globaalien kaupan ja yhteistyön alueilla, mutta tätä Suomessa ei ole vielä osattu täysin hyödyntää (Alisaari & Rakkolainen-Sossa, 2016).

Aiemmin kotouttamiskoulutuksen yhteydessä annettava yhteiskunta- ja kulttuuri-osaaminen on annettu lähinnä suomen tai ruotsin kielen opetuksen yhteydessä. Vuodesta 2016 alkaen Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamassa Töihin Suomeen -hankkeessa on pilotoitu omakielisiä orientaatiojaksoja, joissa on käsitelty kulttuurisia ja yhteiskunnallisia perusasioita Suomesta. Malli tähän on saatu Ruotsista, jossa kotoutujan omalla kielellä kotoutumisen alkuvaiheessa annettava yhteiskuntaorientaatio on lakiin sisältyvä velvoite. (Korhonen, i.a..)

Omakielisiä orientaatioita on tarjottu sekä tulkattuna omalle kielelle että omakielisen kouluttajan toteuttamana. Omakielisen ja usein myös omakohtaisen kotoutumiskokemuksen omaavan kouluttajan vetämät orientaatiojaksot ovat olleet kuitenkin ylivertaisia verrattuna tulkattuun kurssiin, koska niiden opetusmenetelmässä voidaan hyödyntää vertailua Suomen ja kotimaan kulttuurien, tapojen ja yhteiskunnan välillä. Omakielinen kouluttaja on todettu myös kustannustehokkaammaksi ratkaisuksi, koska tulkin kustannukset jäävät pois. (Korhonen, i.a..) Omakielinen kouluttaja säästää myös aikaa, kun samassa ajassa voidaan käydä enemmän sisältöä läpi, kun tulkkaukseen ei tarvitse varata aikaa.

Töihin Suomeen -hankkeessa on nähty tärkeänä, että kotoutuja saisi mahdollisimman aikaisessa vaiheessa yhteiskunta- ja kulttuuritietoutta eikä joutuisi odottamaan monia kuukausia, jopa vuosia kotoutumispolun alkamista. Hankkeen suositusten mukaan omakielistä orientaatiota tulisi tarjota valtakunnallisesti ja erityisen tärkeää se on hyvin erilaisista yhteiskunnallisista oloista saapuville kansainvälistä suojelua saaville henkilöille. On ensiarvoisen tärkeää, että orientaatioissa välitetty tieto ymmärretään eikä synny väärinymmärryksiä, tämän vuoksi kurssin järjestäminen kotoutujan omalla kielellä on nähty tärkeänä. On todettu, että suomenkielisessä kotoutumiskoulutuksessa annetussa opetuksessa väärinymmärryksen riski on suuri, koska kielitaito on usein hyvin puutteellinen. (Lahtinen & Kuusiholma, 2018, s. 45–46.) On myös havaittu, että mitä erilaisempi kotoutujan lähtömaan yhteiskunta on suomalaiseseen yhteiskuntaan verrattuna, sitä enemmän hän hyötyy omalla kielellä annetusta orientaatiojaksosta. Omakielisten orientaatiojaksojen arvioinnissa on todettu myös, että erityisesti arabiankieliset naiset ovat kokeneet orientaation hyödyllisenä, koska ovat saaneet tietoa omista oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan Suomessa. (Korhonen, 2018, s. 3).

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyöni on osa Yhteiskuntaorientaatio-kurssin laadun arviointia, joka on keskeinen elementti kurssikonseptissa. Navigaattori-hankkeessa arvioidaan Yhteiskuntaorientaatio-kurssien laatua ja kurssille osallistuneiden kokemuksia kursista ja sen merkityksestä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mikä merkitys kurssin osallistujien ja kouluttajien mielestä on sillä, että kurssi järjestettiin osallistujien omalla kielellä ja siinä hyödynnettiin dialogista opetustapaa. Opinnäytetyöni tavoitteena on kehittää Yhteiskuntaorientaatio-kurssia ja kouluttajien koulutusta entistä laadukkaammaksi tuottamalla tietoa kurssin osallistujien ja kouluttajien kokemuksista.

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää Yhteiskuntaorientaatio-konseptin kehittämisessä, jonka tavoitteena on luoda Yhteiskuntaorientaatiosta valtakunnallinen

ja yhdenmukainen kurssikonsepti. Pidemmällä tähtäimellä toivon opinnäytetyöni kontribuoivan siihen, että dialogisuuden ja omakielisyyden merkitystä arvioidaan koko kotoutumiskoulutuksen kentällä ja koulutusten yhdenmukaisuuteen ja laatuun kiinnitetään entistä enemmän huomiota. Haluan opinnäytetyölläni antaa oman panokseni kotoutumiskoulutuksen käytäntöjen luomiseen.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Mikä merkitys oli koulutuksen pitämisellä osallistujien äidinkielellä?
- Miten Yhteiskuntaorientaation kouluttajat ymmärtävät dialogisuuden?
- Mitä dialogisuus merkitsee Yhteiskuntaorientaatio-kurssille osallistuneille ja kouluttajille?
- Miten kurssille osallistuneet ja kouluttajat kehittäisivät Yhteiskuntaorientaatio-kurssia edelleen?

6 MENETELMÄLLISET VALINNAT JA AINEISTO

6.1 Menetelmänä kvalitatiivinen tutkimus

Laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimusotteella pyritään luomaan ymmärrystä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä ja vastaamaan kysymykseen: ”mistä tässä on kyse?” (Kananen, 2014, s. 16). Tutkimuksen fokus on yleensä tutkittavien näkökulmissa, merkityksissä ja näkemyksissä eli se on kuvailevaa. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoite on luoda kokonaisvaltainen ymmärrys tutkittavasta asiasta eli se pyrkii saamaan tutkimuskohteesta irti mahdollisimman paljon, selittämään siihen liittyviä tekijöitä ja niiden suhteita. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että aineisto kerätään luonnollisessa ympäristössään ja vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. (Kananen, 2014, s. 18–19, s. 25.)

Laadullinen tutkimus tarkastelee yksittäistä tapausta eikä pyri yleistettävyyteen kuten kvalitatiivinen tutkimus, jossa tutkitaan tapausten joukkoa ja pyritään

yleistyksiin tulosten pohjalta (Kananen, 2014, s. 19). Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan rooli on aktiivinen: tutkija päättää, mitä kysytään ja keneltä kysytään (Kananen, 2014, s. 25). Tutkija valitsee tutkimukseen tarvittavat tietolähteet, tiedonkeruutavan ja tavan, jolla tieto analysoidaan (Kananen, 2014, s. 42–43).

Opinnäytetyöni tutkimusongelman ratkaisussa käytän kvalitatiivista tutkimusotetta, koska pyrin ymmärtämään omakielisyyden ja dialogisuuden merkitystä kotoutumista edistävässä koulutuksessa, tässä tapauksessa Yhteiskuntaorientaatio-kurssilla. Kiinnostuksen kohteenani on nimenomaan näille käsitteille annetut merkitykset ja kokemukset. Tutkimusaineistoni on hankittu vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa, kuten kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillistä onkin, haastatteleamalla heitä.

Tutkimusasetelmassa on siinä mielessä kyse yksittäistapauksesta, että tutkimukseni tuloksia ei ole mahdollista yleistää koskeväksi kaikkeen kotoutumista edistävään koulutukseen. Tutkimustuloksillani voi olla painoarvoa kuitenkin Yhteiskuntaorientaatio-kurssikonseptia kehitettäessä. Toivon kuitenkin, että aineistoni huolellisen analyysin perusteella voin esittää joitakin huomioita ja johtopäätöksiä, joilla voi ajatella olevan yleisempääkin merkitystä kotoutumiskoulutuksen kentällä. Tätä tulen arvioimaan opinnäytetyöni johtopäätöksissä.

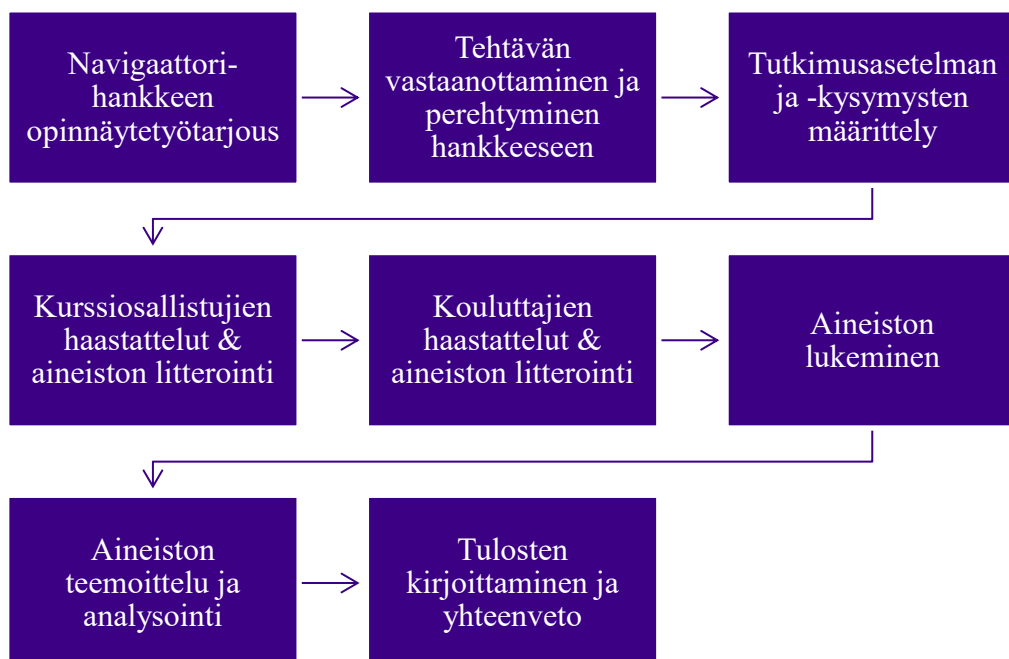
6.2 Haastattelumenetelmä ja aineiston kerääminen

Haastattelut ovat käytetyin tiedonkeruumenetelmä laadullisessa tutkimuksessa (Kananen, 2014, s. 70). Haastattelu voidaan määritellä monella tavalla, mutta keskeistä siinä on informaation kerääminen ennalta suunnitellulla päämäärätietoisella tavalla (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 42). Tiedonkeruumenetelmäksi valitsin haastattelun, koska tarkoitukseni on tuottaa tietoa ilmiöön liittyvistä kokemuksista ja merkityksistä. Tavoitteena on myös tuottaa tietoa Yhteiskuntaorientaatio-kurssin kehittämiseksi, joten haastattelumenetelmä on hyvä keino tuottaa lisää ymmärrystä kurssin toimivuudesta.

Haastattelut koostuvat sanoista ja lauseista, jotka eivät ole yksiselitteisiä. Tutkimusaineistoa analysoidessaan tutkija ei voi ottaa haastateltavan sanomisia sellaisenaan, vaan tarvitaan myös tulkintaa, koska kieli ei ole yksiselitteistä. Haastattelumenetelmän tavoitteena on kysymysten ja vastausten perusteella tuottaa ymmärrystä ilmiöstä pala kerrallaan. (Kananen, 2014, s. 71–72.) Tutkijalla tulee olla etukäteen tietoa tutkittavasta ilmiöstä, jotta hän voi suunnitella keskustelun teemat. Teemoilla pyritään varmistamaan, että keskustelussa käydään läpi kaikki tutkittavan ilmiön kannalta olennaiset asiat. Keskustelussa voi nousta esiin uusia aihealueita, joihin haastattelijan tulee tarttua ja esittää lisäkysymyksiä. (Kananen, 2014, s. 77.)

Tämän opinnäytetyön tutkimusasetelma oli osittain määritelty jo toimeksiantovaiheessa, kun otin tehtävän vastaan. Tutkimusprosessi oli moniportainen ja sen sisältämät vaiheet olen koonnut kuvaajaan 1. Kuvaajan kautta hahmottuu työn eri vaiheet, jotka ajallisesti sijoittuvat joulukuun 2019 (Navigaattori-hankkeen opinnäytetyötarjous) ja joulukuun 2020 (tulosten analyysin ja johtopäätösten viimeistely) välille.

Kuvio 1. Opinnäytetyöprosessin kulku

Tutkimusaineiston hankinnassa oli päädytty haastattelumenetelmään, jotta kursseille osallistuneiden kokemuksia saataisiin kerättyä monipuolisesti. Haastattelu on luonteva tapa kerätä tietoa osallistujilta, joiden luku- ja kirjoitustaito voi olla heikko. Menetelmänä haastattelu on joustava ja se sallii täsmennysten tekemisen puolin ja toisin. Haastattelutilanteessa on mahdollista saada kuvaavia esimerkkejä, selventää kysymyksiä ja tarvittaessa pyytää tarkennuksia vastauksiin. (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 35–36.)

Tutkimukseni aineistona käytän kahta eri aineistoa: Yhteiskuntaorientaatio-kurssin kouluttajien haastattelumateriaalia sekä kurssin osallistujien haastatteluita, jotka ovat Navigaattori-hankkeessa kerättyä materiaalia. Itse keräämäni haastatteluaineisto koostuu viiden Yhteiskuntaorientaatio-kouluttajan haastattelusta, jotka toteutuivat syys-lokakuussa 2020. Haastatteluiden määrä muodostui sillä perusteella, että kouluttajana toimineita henkilöitä oli kuusi henkilöä, joista yksi kieltäytyi haastattelusta. Koulutuksen käyneitä kouluttajia on enemmänkin, mutta nämä haastattelemani henkilöt ovat myös toteuttaneet yhden tai useamman kurssin käytännössä.

Kouluttajien haastattelut muodostavat opinnäytetyöni pääaineiston, koska haastattelukysymykset keskittyivät tutkimuskysymyksiäni kannalta olennaisimpiin kysymyksiin kuten, miten kurssin kouluttajat ymmärtävät vuorovaikutuksellisen ja dialogisen opetustavan sekä miten se on kursseilla käytännössä toteutunut. Kouluttajien haastattelut toteutuivat suomen kielellä, koska haastateltavien suomen kielen taito oli siihen riittävä. Haastatteluista yksi toteutui kasvokkain, kolme Teams-yhteydellä ja yksi puhelimitse. Yhden haastattelun kesto oli 40–50 minuuttia ja litteroitua tekstiä haastatteluista tuli yhteensä 22 sivua. Haastattelukysymykset löytyvät kokonaisuudessaan liitteestä 1.

Navigaattori-hankkeessa kerätty kurssille osallistuneiden haastatteluaineisto muodostuu yhdestä joulukuussa 2019 tehdystä ryhmähaastattelusta ja touku-kuussa 2020 tehdyistä viidestä yksilöhaastattelusta. Ryhmähaastattelussa oli neljä arabian kielistä haastateltavaa ja tulkki. Kyseinen haastattelu oli testihaastattelu, jossa kokeiltiin haastattelukysymyksiä ja niitä muokattiin hieman seuraavia haastatteluita varten. Kevään 2020 haastattelut oli myös tarkoitus toteuttaa

kasvokkain ryhmähaastatteluna, mutta koronavirustilanteen vuoksi suunnitelmaa jouduttiin muuttamaan. Toukokuussa 2020 tehtiin viisi yksilöhaastattelua puhelimitse ja myös näissä haastatteluissa oli tulkki mukana. Tulkin kanssa käytiin toimintatavat läpi ennen tulkkauksen aloittamista haastattelutilanteessa. Navigaattori-hankkeelta saamani tiedon mukaan haastatteluissa käytetyt tulkit olivat kuitenkin taitotasoltaan vaihtelevia, joka osaltaan on vaikuttanut aineiston laatuun ja määrään. Itse en ollut mukana haastattelutilanteissa, mutta haastattelunauhoitteet ovat olleet käytettävissäni.

Tämän opinnäytetyön osalta Navigaattori-hanke oli jo valmiiksi hankkinut asianmukaisen tutkimusluvan ja kurssiosallistujien haastatteluiden yhteydessä heitä on informoitu käyttötarkoituksesta asianmukaisella tavalla. Haastateltaville on kerrottu haastatteluiden hyödyntämisestä opinnäytetyökäyttöön, on pyydetty suostumusta haastattelun nauhoittamiseen, kerrottu tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista ja siitä, että heidät anonymisoidaan eli heitä ei voi tunnistaa tutkimuksen aineistosta.

Kouluttajien haastatteluita sopiessani olen kirjallisesti kertonut haastatteluiden toteutustavasta, tarkoituksesta ja aineiston säilyttämisestä. Haastatteluiden alussa olen käynyt vielä läpi samat asiat suullisesti ja pyytänyt suostumuksen aineiston käyttöön.

Kurssille osallistuneiden haastattelukysymyksissä painottuivat heidän näkemyksensä siitä, ovatko, ja jos niin miten, heidän tietonsa, asenteensa ja käyttäytymisensä muuttuneet Yhteiskuntaorientaatio-kurssin myötä. Toukokuun 2020 haastattelurunkoon lisättiin ehdotuksestani kysymykset koskien dialogisuutta: Millainen ilmapiiri Yhteiskuntaorientaatio-kurssilla oli ja mikä merkitys oli sillä, että kurssilla käytiin keskustelua käsiteltävistä asioista? Haastattelukysymykset löytyvät kokonaisuudessaan liitteestä 2. Kurssiosallistujien haastatteluissa oli myös tutkimusongelmani kannalta epärelevantteja tai ei-niin-relevantteja kysymyksiä, koska haastatteluaineistoa hyödynnettiin myös muihin hankkeen arvioinnin kannalta olennaisiin tarkoituksiin.

Kurssiosallistujien haastatteluiden litteroimisen jälkeen keräsin yhteen aineiston, joka oli relevanttia omien tutkimuskysymysteni kannalta. Näitä olivat vastaukset seuraaviin kysymyksiin: Mikä merkitys oli sillä, että opettaja puhui arabiaa? Mikä merkitys oli sillä, että kouluttaja ei ole syntyperäinen suomalainen ja on itsekin käynyt läpi kotoutumisprosessin? Millainen ilmapiiri Yhteiskuntaorientaatio-kurssilla oli? Mikä merkitys oli sillä, että kurssilla käytiin keskustelua käsiteltävistä asioista? Lisäksi jos jonkin muun kysymyksen vastaukseen on liittynyt tutkimuskysymyksieni kannalta arvokasta tietoa, olen ottanut sen mukaan tarkasteluun. Kurssiosallistujien haastatteluista keräämäni omaa tutkimustani koskeva osuus on pituudeltaan 5 sivua litteroitua tekstiä. Litteroinnissa olen pyrkinyt noudattamaan haastateltavan suullisia lausumia mahdollisimman tarkasti. Tässä on kuitenkin otettava huomioon tulkkauksen vaikutus eli lausumat ovat tämän takia saattaneet muuttaa hieman muotoaan.

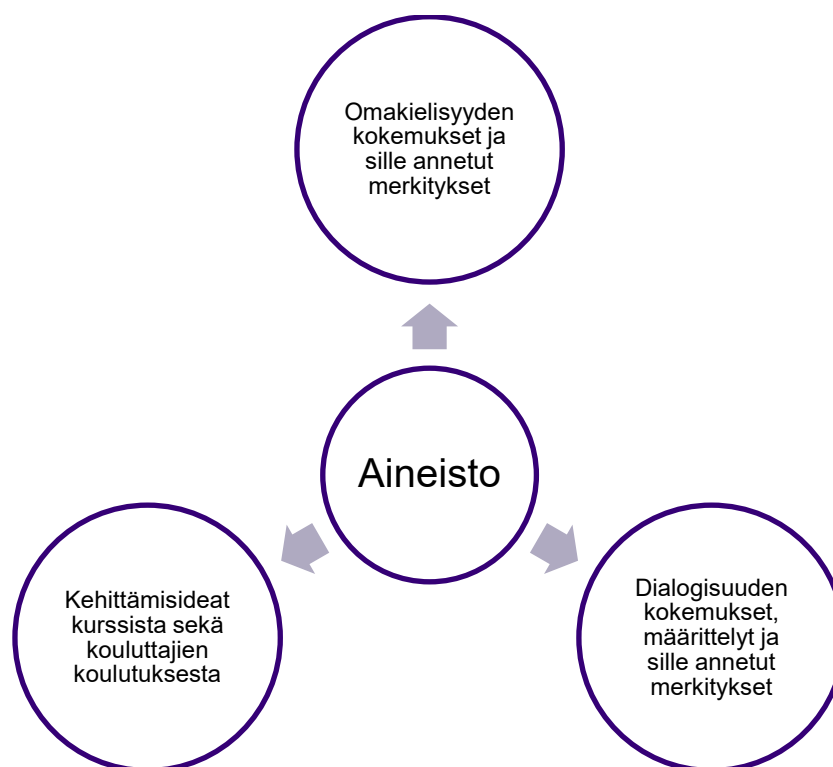
6.3 Aineiston analyysi teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä

Laadullisessa sisällön analyysissä ollaan kiinnostuneita tutkittavaan ilmiöön liittyvistä sisällöllisistä merkityksistä. Käytän teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä haastatteluaineistojen erittelyyn ja analysointiin. Analyysin kulku on pääpiirteittäin seuraavanlainen: määrittelen mikä kyseisessä aineistossa on kiinnostavaa, käyn läpi aineiston ja merkitsen ne asiat, joista olen kiinnostunut. Tämän jälkeen kerään merkityt asiat yhteen ja erilleen muusta aineistosta ja luokittelen sekä teemoittelen aineiston. Lopuksi kirjoitan yhteenvedon analyysin tuloksista. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, s. 92.)

Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä on teoreettisia kytkentöjä, jotka voivat olla apuna analyysin eteenpäin viemisessä, vaikka kyseessä ei olekaan teorialähtöinen analyysi. Teoriaohjaavassa analyysissä aiemmin tuotetulla (teoreettisella) tiedolla on vaikutuksensa analyysin, mutta tarkoituksena ei kuitenkaan ole testata jotakin tiettyä teoriaa. Analyysi lähtee liikkeelle aineistosta, mutta loppuvaiheessa siihen otetaan mukaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, s. 96–100.)

Kuviossa 2 hahmotan opinnäytetyön aineiston analyysin rakentumista tutkimuskysymyksissä asetettujen näkökulmien mukaisesti. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin etsin aineistosta omakielisyyteen liittyviä kokemuksia ja niille annettuja merkityksiä, dialogisuudelle annettuja merkityksiä, määritelmiä ja kokemuksia sekä kehittämisideoita Yhteiskuntaorientaatioon sekä kouluttajien koulutukseen liittyen. Aineisto jakaantuu kolmeen isompaan teemaan, jotka olen tulostuvuissa edelleen jakanut osallistujien ja kouluttajien näkökulmiin tarkastelun helpottamiseksi.

Kuvio 2. Opinnäytetyön aineiston analyysin rakentuminen

6.4 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta on aina syytä arvioida kriittisesti. Opinnäytetyön aineisto muodostuu haastatteluista, jotka on nauhoitettu ja litteroitu tekstimuotoon. Yhteiskuntaorientaatioon osallistuneiden haastattelut toteutettiin Navigaattori-hankkeen toimesta, jonka jälkeen sain äänitteet käyttööni ja litteroitavaksi. Kurssiosallistujien haastattelutilanteissa en siis ole henkilökohtaisesti

ollut paikalla. Navigaattori-hanke vastasi tutkimusluvasta, joka oli hankittu jo ennen opinnäytetyöprosessini alkua ja kattoi myös opinnäytetyön tekemisen. Otaessani yhteyttä Yhteiskuntaorientaatio-kouluttajiin haastatteluja varten, kerroin vielä kirjallisesti haastattelun ja tutkimuksen tarkoituksesta sekä pyysin suostumuksen haastatteluaineiston käyttöön. Haastattelutilanteessa kertosin vielä nämä asiat suullisesti.

Haastattelumateriaalia ei ole koodattu eli en ole aineistooni merkinnyt, mitä kukin haastateltavista on sanonut (esimerkiksi haastateltava 1, haastateltava 2 jne.). Tein tämän valinnan, koska tutkimukseni kannalta en nähnyt sillä olevan merkitystä, kuka on minkäkin lausuman esittänyt. Kurssille osallistuneiden ja kouluttajien haastatteluaineistot olen pitänyt toisistaan erillisinä myös analyysivaiheessa, koska haastateltavien rooli ja status on ollut erilainen.

Ryhmähaastattelutilanteessa käytettiin etunimiä selkiyttämään, kuka puhui milloinkin, kun taas yksilöhaastatteluiden osalta aineistossa ei ole haastateltujen nimiä lainkaan. Kouluttajahaastatteluiden osalta haastateltavien henkilöllisyys on tiedossani, mutta aineistossa ei käytetä nimiä. Analyysivaihetta varten olen kerännyt tutkimuskysymysten kannalta kaikki olennaiset lausumat haastattelumateriaalista ja järjestänyt ne teemojen mukaan. Viimeistään tässä vaiheessa haastateltavien henkilöllisyys on ”häivytynyt”, koska en enää analyysivaiheessa ole kiinnittänyt huomiota siihen, missä haastattelussa jokin asia on sanottu.

Tässä työssä on syytä arvioida myös haastatteluiden toteuttamiseen liittyviä seikkoja, koska osa haastatteluaineistosta on muodostettu tulkkia käyttäen. Aineiston analyysissä on huomioitava, millä tavalla vieraasta kielestä tulkattu aineisto eroaa omalla kielellä tuotetusta aineistosta ja liittyykö siihen joitakin riskejä (Pietilä 2010, 412). Alaluvussa 6.2 toin esiin, että osa tulkeista ei ollut ammattitaidoltaan parhaita mahdollisia. Tässä tapauksessa tulkki ei tulkannut haastateltavan lausumia sanatarkasti, vaan ikään kuin tiivistäen. Suurin osa osallistujien haastatteluista oli kuitenkin laadukkaasti tulkattu. Tässäkin tapauksessa on syytä kriittisesti arvioida, olenko tutkijana osannut muotoilla kysymykset niin, että he eri kulttuurista ja yhteiskunnasta tulevana ymmärtävät ne ja osaavat vastata.

Kouluttajien haastatteluissa, jotka toteutuivat suomen kielellä, on hyvä ottaa huomioon, että suomi ei kuitenkaan ole heidän äidinkieltänsä. Osa kouluttajista käytti suomen kieltä erittäin taitavasti, kun taas osalla kielen ymmärtämisessä ja tuottamisessa saattoi olla aukkoja. Joidenkin haastateltavien kohdalla oli syytä epäillä, että haastateltava ei ymmärtänyt kysymystä samalla tavalla, miten olin sen tarkoittanut. Haastattelutilanteessa oli kuitenkin mahdollista kysyä tarkennuksia, jolla pyrin minimoimaan väärinymmärryksiä.

Opinnäytetyöni analyysissä on otettava huomioon myös, että haastattelutilanteessa ei-verbaalisella viestinnällä voi olla tärkeä roolinsa merkitysten välittämisessä (Pietilä 2010, 414). Kaikki aineistoni haastattelut ovat yhtä lukuun ottamatta tehty etäyhteydellä joko puhelimitse tai Teams -sovelluksen kautta. Tämä ei ollut ideaalitalanne, vaan koronavirus-tilanteen sanelema päätös. Aineistoni analyysissä en ole voinut ottaa huomioon non-verbaalia viestintää.

7 DIALOGISUUDEN MERKITYKSET JA KOKEMUKSET YHTEISKUNTAORIENTAATIOSSA

7.1 Dialogisuuden merkitys kurssiosallistujien kokemuksissa

Osallistujien kokemuksia dialogisuudesta ja sen merkityksestä arvioin kahden haastattelukysymyksen perusteella: Millainen ilmapiiri Yhteiskuntaorientaatiokurssilla oli ja mikä merkitys on sillä, että kurssilla käytiin keskustelua käsiteltävistä asioista? Sopivien haastattelukysymysten muotoileminen ei ollut helppoa, koska kurssin osallistujajoukko oli koulutus- ja tietotasoltaan hyvin heterogeeninen. Osa kurssin osallistujista oli kotimaassaan korkeasti koulutettuja, osa luku- ja kirjoitustaidottomia ja kyky abstraktiin ajatteluun saattoi olla vaihteleva.

Pyrin muotoilemaan kysymykset niin, että ne kertoisivat dialogisuuden toteutumisesta tai toteutumattomuudesta mahdollisimman konkreettisella tasolla. Dialogin

ja dialogisuuden termit olisivat todennäköisesti olleet monelle haastateltavalle vieraita, jolloin niitä ei kannattanut käyttää kysymyksen asettelussa kurssiosallistujien haastatteluissa. Ensimmäisessä ryhmähaastattelussa näitä kysymyksiä ei vielä esitetty, koska ne lisättiin haastattelurunkoon aloitteestani, kun olin aloittanut opinnäytetyöprosessin hankkeessa ja aiheeni oli täsmentynyt. Kysymykset ilmapiiristä ja keskustelun merkityksestä esitettiin yhteensä viidessä haastattelussa, jotka olivat yksilöhaastatteluja.

Dialogisuuteen liittyviä kokemuksia erittelin jakamalla haastatteluista löytyvät lausumat kolmeen teemaan: kouluttajan rooli, kurssin ilmapiiri ja keskustelun rooli kurssilla. Kouluttajalla vaikuttaa olleen iso merkitys kurssilaisten oppimiselle: ”Hän haluaa selittää ja kysyy meiltä, oletteko ymmärtäneet kaikki. Hän haluaa varmistaa, olemmeko jo oppineet tai onko jäänyt jotain epäselvää tai puuttuuko jotain.” Toinen haastateltava kuvasi kouluttajan toimintatapaa näin: ”Hän antoi aina kysymyksiä ja sen jälkeen me keskustelimme. Hän antoi meille myös oikeita vastauksia, jos emme tienneet.” Oppimista pyrittiin rakentamaan enemmän keskustelun kautta, kuin suoraan vastauksia kertomalla. On kuitenkin tärkeää, että myös ”oikeat vastaukset” kerrotaan, silloin kun sellaisia ylipäänsä voidaan esittää.

Kouluttajien toimintatapaan on kuulunut asioiden selittäminen, mutta olennaisesti myös keskusteleminen, kysyminen sekä omasta kokemuksesta puhuminen:

”Kouluttaja puhui myös omista kokemuksista ja niistä virheistä, joita hän on tehnyt. Hänkin on ollut uusi täällä eikä ole osannut maan tapoja ja oikeuksia. Hän yritti selittää ja keskusteli meidän kanssamme monin eri tavoin, että saamme sen ajatuksen kiinni.”

Kouluttaja on siis oman kokemuksensa kautta opettanut asioita, mutta toiminut myös ”esikuvana” siitä, että kotoutuminen on onnistunut. Omasta kokemuksesta puhuminen voi antaa tilaa uudentlaiselle ymmärrykselle, jos keskustelua eivät hallitse stereotypioihin perustuvat yleistyksset. Haastatteluista kävi ilmi, että myös osallistujat ovat saaneet jakaa omia kokemuksiaan ja näin myös toisten osallistujien kokemusten kautta oma ymmärrys asiasta on voinut laajentua.

Haastatteluissa kysyttiin osallistujilta, minkälainen merkitys keskustelulla heidän mielestään oli Yhteiskuntaorientaatioissa. Osallistujat kuvailivat keskustelun roolia kurssilla seuraavasti: keskustelun kautta sai ajatuksesta kiinni, jokainen sai esittää mielipiteensä, kysymyksien kautta syntyi keskustelua ja kaikki saivat puhua. Aktiivinen keskustelu vaikutti ainakin osalla myös opiskelumotivaatioon, lisäten halua tietää asioista yhä enemmän. Keskustelun kautta oli havaittavissa myös vertaisoppimista: ”Jos joku muu kysyi jotain, niin opettaja saattoi ensin kysyä, että osaako joku toinen vastata kysymykseen ennen kuin itse vastasi. Kaikki olivat näin opetuksessa mukana.” Keskusteleva opetustapa koettiin hyväksi myös sen vuoksi, että kun opettaja ja oppilas keskustelevat käsiteltävästä asiasta, voivat molemmat oppia. Tässä toteutuu myös ajatus keskustelun vastavuoroisuudesta, dialogista.

Kurssille osallistuneet kuvailivat haastatteluissa kokemuksiaan kurssin ilmapiiristä. Tämä oli olennainen kysymys sen vuoksi, että dialogi ei ole mahdollista, jos ilmapiiri on esimerkiksi hyökkäävä tai tuomitseva. Haastateltavat kuvailivat kurssin ilmapiiriä hyväksi, avoimeksi, positiiviseksi ja tasa-arvoiseksi. ”Kurssilla on ollut sekä naisia että miehiä. Me oltiin iloisia ja siellä oli tasa-arvo: kaikki puhuivat ja kaikki keskustelivat.” Tasa-arvo nousi haastatteluissa esiin useamman kerran myös, kun osallistujat arvioivat, mitä olivat kurssilla oppineet. On huomionarvoista, että osallistujien kokemus kurssin opetustavasta tukee myös kurssin tiedollisia sisältöjä, kuten tämä esimerkki tasa-arvosta osoittaa.

Yksi haastateltavista näki kouluttajan olevan ilmapiirin ”tukipilari”, koska hän jakoi puheenvuoroja luokassa. Hyvä ilmapiiri ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki ovat samaa mieltä: ”Tottakai mielipiteet eroavat. Jokaisella voi olla oma mielipide ja voi olla pieniä eroavuuksia. Mutta luulen, että he ovat samaa mieltä, että ilmapiiri oli tosi hyvä.” Dialogin ei tulekaan pyrkiä yksimielisyyteen, vaan ymmärryksen laajentamiseen toisten kokemuksia kuuntelemalla ja niistä oppimalla. Osallistujat kuvailivat, että ovat oppineet kouluttajan kertomista kokemuksista.

Osallistujien kokemusten perusteella näyttäisi siltä, että kouluttajat ovat onnistuneet dialogin fasilitoinnissa, joka vaatii kykyä aloittaa ja lopettaa keskustelu, huolehtia puheenvuorojen jakamisesta, kysyä tarkentavia kysymyksiä, varmistaa

kaikkien mahdollisuus keskusteluun osallistumiseen ja tarvittaessa puuttua epäasialliseen käytökseen (Alhanen 2020, 146). Yhdessäkään haastattelussa ei tullut esiin, että kurseilla olisi ollut epäasiallista käytöstä, vaikka keskustelu on saattanut olla joissakin kohdin kiivastakin ja mielipiteissä on ollut eroavuuksia.

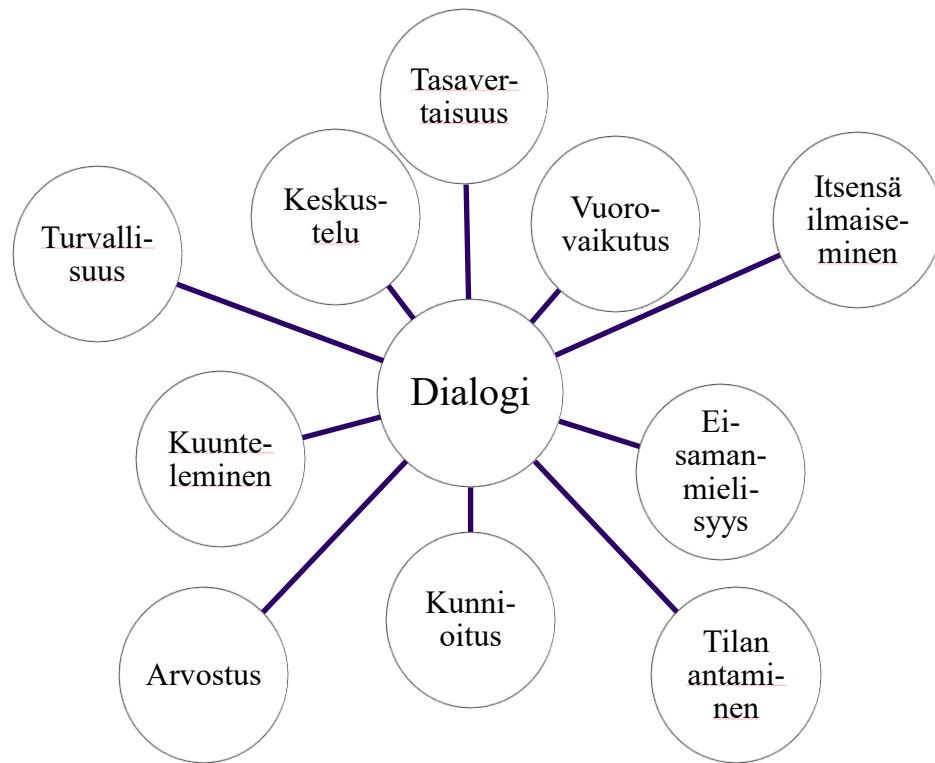
7.2 Dialogisuuden määrittely ja merkitys kouluttajien kokemuksissa

Kouluttajien haastatteluissa dialogisuutta käytiin läpi seuraavien kysymysten kautta: Mikä merkitys keskustelulla oli kurssilla? Miten sinä ymmärrät dialogisuuden? Mikä on mielestäsi dialogissa tärkeää? Lisäksi tein jatkokysymyksiä tarpeen mukaan. Osallistujien ja kouluttajien kokemuksia dialogisuudesta vertailtaessa on syytä ottaa huomioon, että kouluttajilla on ollut enemmän valmiuksia sanoittaa dialogiin liittyviä kokemuksiaan, koska käsite ja menetelmä on heille tuttu jo kouluttajakoulutuksesta. Kouluttajilla on siis yleisesti ottaen enemmän välineitä ja kykyä tarkastella dialogisuutta ilmiönä.

Kouluttajat liittyivät dialogiin ja dialogisuuteen seuraavia määrittelyjä ja tunnuspiirteitä (katso kuvio 3): keskustelu, vuorovaikutus, kuunteleminen, ei-samanmielisyys, turvallisuus, tasavertaisuus, kunnioitus ja arvostus toisia osallistujia ja heidän näkemyksiään kohtaan, tilan antaminen toisille sekä mahdollisuus itsensä (mielipiteiden ja kokemusten) ilmaisemiseen. Nämä kouluttajien dialogiin liittämät tunnuspiirteet olen koonnut myös kuvioon 3. Tunnuksista ensimmäisenä tarkastelen keskusteluun liitettyjä määrittelyitä ja kokemuksia.

Keskustelua on teemana mahdotonta irrottaa dialogista. Kaikki keskustelu ei ole dialogia, mutta dialogissa on kuitenkin aina kyse jonkinlaisesta keskustelusta, vastavuoroisesta vuorovaikutuksesta. Kaikki kouluttajat liittyivät keskustelun vahvasti osaksi dialogisuutta. Heidän näkemyksensä dialogista erosivat hieman: osa näki dialogin olevan yhtä kuin keskustelu, kun taas osa analysoi sen merkitystä ja sisältöä yksityiskohtaisemmin. Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että keskustelulla oli suuri merkitys kurssin toteutuksessa. Keskustelun kautta osallistujat saivat tuoda esiin omia kokemuksiaan, esittää kysymyksiä ja oppia uutta.

Kuvio 3. Dialogin tunnuspiirteitä kouluttajien kokemuksen mukaan

Kouluttajat näkivät keskustelun olevan keskeisessä roolissa Yhteiskuntaorientaatioissa ja sen kautta opetettiin ja opittiin asioita, kuten lainsäädäntöä. Eräs kouluttajista kuvasi, että kurssilaiset eivät tieneet ja ymmärtäneet asiasta juurikaan opetusmateriaalin otsikoiden perusteella. Kouluttaja lähestyi kuitenkin käsiteltävänä olevaa aihetta, Suomen lainsäädäntöä, keskustelun ja yleisten moraalikäsitteiden kautta, jolloin ymmärrys asiasta laajeni:

”Keskustelun kautta asiat tarkentuvat paljon paremmin. Esimerkiksi jostain asiasta ne voi tietää silleen ihmisinä. Mitä saa ja ei saa tehdä, ihmisenä meillä on niitä käsityksiä, vaikka ei suoraan tunne lakia. Mutta kun niitä asioita avataan, mitä siinä tarkoitetaan, mikä on yhteiskunnassa hyväksyttyä ja mikä ei ole. Tämän takia pitää avata aiheita, keskustella miksi näin tehdään.”

Keskustelun kautta ajateltiin avautuvan ajattelulle uusia ovia ja ihmisen nähtiin voivan käsitellä omia ajatuksia, kun kuulee muiden ajatuksia samasta aiheesta. Eli toisten kokemukset ja ajatukset nähtiin mahdollisuutena oppimiseen ja oman ajattelun laajentamiseen. Keskustelu nähtiin myös merkinä siitä, että asia

kiinnostaa osallistujia ja he haluavat tietää siitä enemmän. Kouluttajat kertoivat joidenkin aiheiden aiheuttaneen enemmän keskustelua kuin toiset aiheet. Tällaisia mielipiteitä ja keskustelua herättäneitä aiheita olivat olleet ainakin työ, avoliitto, lastensuojeluasiat ja seksuaalivähemmistöt. Useampi kouluttaja kertoi, että kursseilla oli käyty keskustelua siitä, mitkä ovat uskontoon ja mitkä kulttuuriin liittyviä asioita.

Useampi kouluttajista pystyi erittelemään dialogin piirteitä yksityiskohtaisemmin, kuten tässä: ”Dialogi on tasavertainen tapa rakentaa keskustelua. Ihminen ymmärtää asiasta enemmän, kun keskustellaan hänen kanssaan ja kuunnellaan, mikä on hänen mielipiteensä.” Toinen kouluttaja veti yhteen ajatuksiaan siitä, mikä dialogissa on tärkeää:

”Tärkeintä on, että kunnioittaa toisen mielipidettä ja kuuntelee aidosti toista ja antaa tilaa kaikille, ettei jyrää omilla mielipiteillään tai puhu epäkunnioittavasti toisia kohtaan. Se tila pysyy sellaisena turvallisenä, ja se voi mahdollistaa sellaisen hyvän dialogin.”

Kouluttajat toivat esiin myös oman esimerkin tärkeyden eli miten kouluttajana tulee toimia dialogia rakentaen: kuunnellen, kannustamalla ja rajaamalla, jos tilanne sitä vaatii. Kouluttajan roolia käsittelen seuraavassa alaluvussa tarkemmin.

Kouluttajat liittivät dialogiin ja dialogisuuteen seuraavia tunnuspiirteitä: kuunteleminen, kunnioitus ja arvostus toisia kohtaan, tasavertaisuus, turvallisuus ja tilan antaminen jokaiselle. Lähes jokainen kouluttajista mainitsi kuuntelemisen olevan tärkeää dialogin onnistumisen kannalta ja/tai kouluttajan roolissa. Kuuntelemista edellytettiin sekä kouluttajalta että kurssilaisilta. Kuunteleminen liittyi myös tilan antamiseen: jokaisella tuli olla mahdollisuus ilmaista mielipiteensä tai kokemuksensa.

Jokaista osapuolta tulee kunnioittaa ja eikä persoonaan kohdistuvia hyökkäyksiä olisi hyväksytty, kertoi eräs kouluttajista. Kunnioitus nähtiin keskeisenä piirteenä dialogissa ja yksi kouluttajista kertoi kurssiosallistujien tuoneen esiin, että se tulee kirjata myös kurssin yhteisiin pelisääntöihin. Vastavuoroisen kunnioituksen katsottiin lisäävän myös vuorovaikutusta ja luottamusta ryhmässä. Luottamuksen nähtiin taas luovan turvallisuutta. Turvallisessa ilmapiirissä asioiden ääneen

ihmettely oli mahdollista, kuten eräs kouluttajista kertoi havainnoistaan. Tasavertaisuuden esitettiin olevan esimerkiksi sitä, että jokaisella on yhtäläinen mahdollisuus itsensä ilmaisemiseen ja kouluttaja on osallistujiin nähden vertainen, joka ei vähättele kenenkään ajatuksia.

Useampi kouluttaja mainitsi, että dialogissa ei tarvitse pyrkiä samanmielisyyteen, vaan eriävät näkemykset ovat hyväksytyjä. Yksi kouluttajista toi kuitenkin esiin, että joissakin tilanteissa on selvästi kerrottava, jos jokin on väärin tai kielletty. Tästä esimerkkinä hän antoi tyttöjen sukupuolielinten silpomisen, joka oli herättänyt eriäviä mielipiteitä kurssilla. Kouluttaja painotti:

”Tietyt asiat sanotaan, että se on väärin. Ei sanota heti, mitä laki Suomessa sanoo, vaan ensin avataan ja keskustellaan aiheesta, toimitaan dialogisesti. Ensin pitää käsitellä ihmisen ajatuksia ja kokemuksia. Tiedon ”työntäminen” ei ole hyvä asia.”

Dialogisen keskustelun nähtiin lisäävän ymmärrystä ja oppimista, kun asiat jäävät paremmin mieleen sekä mahdollistavan mielipiteiden ja asenteiden muutosta. Oppimista ajateltiin tapahtuvan, kun keskustelun kautta reflektoidaan ja vertaillaan asioita suhteessa omaan kokemuspohjaan. Dialogisen keskustelun kautta nähtiin syntyvän myös ymmärrystä siitä, että jokin asia on merkittävä ja tärkeä yhteiskunnassamme.

7.3 Kouluttajien rooli ja opetustapa Yhteiskuntaorientaatiossa

Yhteiskuntaorientaation kouluttajat ovat käyneet kouluttajakoulutuksen ja he ovat harjoitelleet kouluttamista myös käytännössä ennen ensimmäisen kurssin vetämistä. Osa kouluttajista oli kokeneempia kuin toiset, mutta kaikilla oli kokemus vähintään yhden Yhteiskuntaorientaatio-kurssin vetämisestä. Kouluttajien rooliin ja kouluttamisen tapaan liittyivät seuraavat haastattelukysymykset: Miten kuvailisit opetustapaasi kurssilla? Miten kuvailisit omaa rooliasi kurssin kouluttajana? Millainen kouluttaja olet/olit?

Kouluttajien näkemys Yhteiskuntaorientaatio-kouluttajan roolista vaihteli hieman. Osa kouluttajista ajatteli, että kouluttajan on tarvittaessa rajattava rooliaan

palvellakseen kurssin tavoitteita, kun taas osalla kouluttajista oli kokonaisvaltainen näkemys kouluttajan roolista. Kouluttajan kokonaisvaltaista roolia yksi kouluttaja kuvaa näin: ” Se voi olla, että olet äiti, kokemusasiantuntija, ohjaaja, tulkki, läheinen. Kouluttaja voi olla kaikki.” Lainausta kuvastaa kouluttajan kokemusta siitä, että kouluttajana hänen on täytynyt ottaa monenlaisia rooleja ja auttaa kurssilaisia tarpeen mukaan hyvin erilaisissa tilanteissa.

Osa kouluttajista näkee kouluttajan roolin olevan rajatumpi:

”Mä olen pitänyt mun roolin tiukasti, että mun rooli on viedä tietoa eteenpäin. Dialogin kautta, keskustellen ihmisten kanssa. En ole lähtenyt siihen, että palvelen henkilökohtaisesti, vaan mä annan tietoa. Mä selkiytän mun roolin, kun kurssi alkaa. Kun kouluttajalla on sama äidinkieli, ihmiset turvautuvat kouluttajaan aika paljon.”

Kouluttajan roolin rajaaminen liittyy kouluttajien näkemyksen mukaan siihen, että ihmiselle annetaan tietoa, jotta hän voi itse hoitaa asioitaan, ettei toimita hänen puolestaan. Roolin rajaamiseen liittyy myös ohjaava asenne eli kouluttaja pyrkii neuvomaan tai ohjaamaan kurssilaisia oikeiden palveluiden tai viranomaisten luo: ”Välillä ne tulee kysymään tai näyttämään jonkun paperin, mutta mä kerron aina, että mene näyttämään ohjaajalle tai sosiaalityöntekijälle. He ovat juuri teidän takianne siellä.”

Toinen kouluttaja vetää yhteen kouluttajan tehtävää näin:

”Mä oon tosi kärsivällinen ja empaattinen kaikkia niitä kokemuksia kohtaan, kun niillä on usein sellainen tarve kertoa niitä. Mutta kuitenkin siinä rajassa, että mä sanoin, että oon täällä kouluttajana ja jos mä en voi auttaa, niin tämä henkilö voi auttaa. Eli ota yhteyttä sinne, tai että mä voin katsoa sun kanssa sitä, mutta se täytyy hoitaa muualla.”

Kouluttajien kokemuksen mukaan kurssille osallistuneet kysyvät paljon asioita, niin kurssiin liittyviä kuin muitakin arkielämään tai henkilökohtaiseen tilanteeseensa liittyen. Tämä on ymmärrettävää, koska suurella osalla osallistujista suomen kielen taito on heikko tai sitä ei vielä ole ja kynnys hakeutua palveluiden piiriin voi olla suuri. Omakielisellä orientaatiolla voidaan madaltaa kynnystä ja samalla ohjata asianmukaisiin tahoihin, vaikka kurssilla ei henkilökohtaiseen palveluun olekaan resursseja. Kouluttajien kokemus kuvastaa kuitenkin sitä, että tarvetta omakieliselle ohjaukselle on.

Roolin rajaaminen ei kouluttajien näkemyksen mukaan tarkoita auttamisesta kieltäytymistä:

”Apua voi antaa kurssin aikana, kun kertoo ihmiselle millä tavalla toimitaan täällä Suomessa ja mitkä ovat mahdollisuudet ja palvelut. Siksi se tieto, mikä annetaan osallistujille, auttaa heitä. Haluamme, että tämä tieto muuttuu toiminnaksi. Eli mieti aina: tieto muuttuu toiminnaksi, jos pitää kouluttajan roolin.”

Kouluttajan rooli ja sen rajaaminen tarvittaessa on asia, jota kouluttajakoulutuksessa käsitellään, mutta sitä voisi olla hyvä reflektoida enemmänkin. Vaikka kouluttajalla on valta rajata keskustelua tai omaa rooliaan, useampi kouluttaja näki tärkeäksi myös, että kouluttajalla ei ole hierarkkista positiota, vaan hän on enemmän vertainen. Vertaisuudella tarkoitettiin esimerkiksi omista kokemuksista kertomista ja kaikkien osallistujien ajatusten arvostamista yhdenvertaisesti.

Kouluttajalla nähtiin olevan tärkeä rooli ilmapiirin luojana, keskustelun herättäjänä ja osallistumiseen kannustajana. Tämän vuoksi käsittelen kurssin ilmapiiriin liittyviä kokemuksia tässä alaluvussa. Yhden kouluttajan mukaan ilmapiirin suhteen ”kaikki on kouluttajan kädessä”. Kouluttajan tehtävänä on luoda ja kasvattaa luottamusta, joka vaikuttaa taas ilmapiiriin. Hyvän ilmapiirin nähtiin ilmenevän aktiivisena keskusteluna, kysymisenä ja kokemusten kertomisena.

Kaikki kouluttajat kuvailivat kurssien ilmapiiriä hyväksi tai jopa mahtavaksi. Osa kertoi ilmapiirin olleen aluksi jännittynyt tai varautunut, mutta sitten muuttuneen avoimeksi ja keskustelevalleksi. Merkinä hyvästä ilmapiiristä nähtiin esimerkiksi se, että osallistujat uskaltavat puhua omista henkilökohtaisista kokemuksistaan tai asioista, jotka ovat heidän kulttuurissansa olleet perinteisesti vaiettuja.

Osa kouluttajista nosti esiin esimerkkejä, joissa keskustelun kautta oli lisätty ymmärrystä arvo- ja moraalikysymyksissä. Yksi kouluttajista kertoi kurssilaisten jääneen pohtimaan kulttuurin ja uskonnon sekoittumista toisiinsa ja miten se näkyy esimerkiksi siinä, minkälaista kasvatusta pidetään hyväksyttävänä. Keskustelun kautta osa kurssilaisista oli jopa muuttanut käsitystään ja todennut ajatusmallin olevan kulttuuriin, eikä uskontoon perustuva, kuten keskustelun aluksi oli ajateltu.

Tukena luottamuksen ja hyvän ilmapiirin luomisessa nähtiin olevan esimerkiksi yhteiset pelisäännöt sekä dialoginen menetelmä. Pelisäännöistä oli sovittu yhdessä kurssin aluksi. Pelisäännöt pitivät sisällään sellaisia asioita, kuten toisten näkemysten kunnioittaminen ja oman puheenvuoron odottaminen. Pelisäännöt osaltaan tukivat dialogin toteutumista. Dialogin nähtiin auttavan myös kouluttajaa:

”Ja tää mikä vahvistaa kouluttajaa, on dialogi. Dialogi toimii, vaikka meillä ei ole sama kokemus. Dialogi kannustaa ihmisiä keskustelemaan ja saa ihmiset tuntemaan, että ovat yhdenvertaisia ja tasaver-
taisia keskenään ja kouluttajan kanssa.

Kouluttajien kokemuksen mukaan dialogi on kurssin keskeinen opetusmetodi, joka vaatii kouluttajalta aktiivista otetta ja kykyä fasilitoida keskustelua. On tärkeää huomioida, että kurssi ei ole pelkästään keskustelua, vaan kouluttaja antaa myös uutta tietoa keskusteluiden yhteydessä. Lisäksi kouluttajat kertoivat käyttävänsä kurssille laadittuja oppimateriaaleja, kuten oppikirjaa, diaesityksiä ja kuvia. Ainakin osalla kursseista on ollut myös opintokäyntejä.

8 OMAKIELISYYDEN MERKITYKSET JA KOKEMUKSET YHTEISKUNTA-ORIENTAATIOSSA

8.1 Omakielisyyden merkitys osallistuneiden kokemuksissa

Yhteiskuntaorientaatioon osallistuneiden kokemuksia ja näkemyksiä kurssin omakielisyydestä kartoitettiin haastatteluissa kahdella kysymyksellä: Mikä merkitys oli sillä, että opetus oli omalla kielellä? Mikä merkitys on sillä, että kouluttaja ei ollut syntyperäinen suomalainen ja on itse käynyt läpi kotoutumisprosessin? Lisäksi joidenkin muiden kysymysten kohdalla saattoi olla näihin kysymyksiin liittyvää tietoa, jolloin olen poiminut sen mukaan tarkasteluun. Omakielisyyden merkitystä arvioitaessa aineistossa korostui kolme eri teemaa: vertaaminen tulkattuun opetukseen, kouluttajan tausta ja uuden oppiminen.

Kaikki haastateltavat pitivät tärkeänä ja hyödyllisenä, että kurssin opetus oli suoraan heidän omalla kielellään, eikä esimerkiksi tulkattuna. Tulkkaukseen liitettiin väärinymmärryksen vaaroja ja sen ajateltiin vähentävän perille menevän tiedon määrää. ”Tieto menee suoraan sydämeistä sydämeen, suoraan perille”, kuvasi yksi haastatelluista omakielisen opetuksen merkitystä Yhteiskuntaorientaatiossa. Osa haastateltavista koki myös tärkeänä, että opettajalta sai kysyä rauhassa suoraan omalla kielellä, ilman välissä olevaa tulkkia.

Omakielisellä, yhteisen kulttuuritaustan omaavalla kouluttajalla osallistujat näkivät olevan hyvin paljon merkitystä. Osa osallistujista korosti yhteisen kulttuuritaustan merkitystä, kun taas osa nosti enemmän esiin kotoutumispolun läpi käymisen merkitystä. Yhteinen kieli- ja kulttuuritausta kouluttajan kanssa tarkoitti osallistujien mielestä yhteiskunnan, tapojen, kielen, kulttuurin ja mentaliteetin ymmärtämistä. Samalla nähtiin, että kouluttajan asuttua jo vuosia Suomessa, hän tuntee myös suomalaisen yhteiskunnan tavat ja toiminnan ja osaa tehdä havain- toja ja vertailuja näiden yhteiskuntien välillä.

Se, että kouluttaja on itse maahanmuuttaja ja Suomeen kotoutunut, oli monella tavalla merkittävää osallistujien mielestä: ”Koska hän on elänyt sellaisia kokemuksia kuin me, sitä kautta olemme oppineet ja hän on antanut meille motivaatiota tulevaisuuteen.” Osallistujat kokivat oppineensa kouluttajan kertomista kokemuksista ja havainnoista. Haastatteluissa tuotiin esiin myös, että kouluttaja on tuonut vertaistukea, toivoa, tavoitteita ja rohkeutta omalla esimerkillään ja tarinalaan.

”Hän on käyttänyt myös omaa kokemustaan eli on puhunut siitä, miten hän on tullut Suomeen ja oli aluksi ”eksynyt” ja miten suomen kieli oli hänellekin aluksi vaikea. Ja se on totta, suomen kieli on vaikea. Mutta hän on onnistunut. Hän on puhunut omasta kokemuksesta ja antanut meille toivoa.”

Omalla kielellä saatava opetus koettiin oppimista edistäväksi ja ymmärrystä lisääväksi. Osallistujat kokivat, että olivat saaneet omalla kielellään laajasti tietoa laista, oikeuksista ja velvollisuuksista. Haastatteluissa tuotiin esiin, että tiedot

koettiin hyödylliseksi, jotta osaa toimia yhteiskunnassa oikein. Haastateltavat kokivat, että omalla kielellä he ymmärsivät asioita paremmin ja kysyminen sekä keskustelu oli helppoa.

Omakielisen kurssin ei katsottu vähentävän intoa suomen kielen oppimiseen tai suomalaiseen yhteiskuntaan kotoutumiseen, vaan päinvastoin. ”Suomessa pitäisi puhua suomeksi, se on ihan hyvä. Aluksi on kuitenkin hyvä olla kurssi äidinkielellä ennen kuin oppii puhumaan suomea. On kuitenkin tärkeää, että oppii maan kielen.” Useampi kurssille osallistunut oli havainnut, että suomen kieli on vaikeaa, mutta samalla tuotiin esille, että sen oppiminen on tärkeää tässä yhteiskunnassa. Omalla kielellä annettavaa opetusta kuvailtiin hyväksi, selkeäksi, ymmärrettäväksi, oppimista helpottavaksi ja hyödylliseksi.

8.2 Omakielisuuden merkitys kouluttajien kokemuksissa

Yhteiskuntaorientaation kouluttajat kokivat omalla kielellä annettavan opetuksen merkittäväksi asioiden ymmärtämiseksi oikealla tavalla. Omalla kielellä asioiden nähtiin olevan helpommin käsiteltävissä ja keskusteltavissa, koska käsitteet voivat olla kurssilaisille täysin vieraita ja vaatia erilaista lähestymistapaa, jotta asia tulee ymmärretyksi. Yksi kouluttaja kuvasi lähestymistapaa niin, että teemasta keskustellaan ensin, tutkitaan mitä he siitä jo tietävät, peilataan omiin kokemuksiin ja vasta sen jälkeen kouluttaja tuo esiin esimerkiksi laite, jotka asiaa koskevat Suomessa. ”Omalla kielellä ymmärrys asiasta on syvempi”, kuvaili yksi kouluttajista.

Kouluttajien käsityksen mukaan väärinymmärryksen riski on todellinen, jos opetus ei ole äidinkielellä tai kielellä, jota osallistuja osaa hyvin. Tällöin jää vähintään aukkoja tietoihin, jotka voivat vaikeuttaa ja hidastaa kotoutumista. Kouluttajat olivat havainneet myös, että osalla kurssilaisista oli ollut vääriä tietoja Suomesta ja suomalaisesta palvelujärjestelmästä. Asioiden kuuleminen ja oppiminen omalla kielellä mahdollistaa myös uskoa ja luottamusta itseensä, kun on kuullut asian omalla kielellä ilman väärinymmärryksiä, arvioi yksi kouluttajista. Useampi kouluttaja koki, että oman kieli- ja kulttuuritaustan edustajaa on helpompi lähestyä ja

häneltä on matalampi kynnyks kysyä asioita, joka vaikuttaa myös luottamuksen ja hyvän ilmapiirin syntymiseen. Yksi kouluttajista näki omakielisen kotoutumiskoulutuksen viestittävän kotoutujille, että he ovat tärkeitä tarjoamalla tietoa heidän omalla kielellään. Eräs kouluttajista oli havainnut oman kokemuksensa perusteella, että ihmisen kiinnostus ja motivaatio käsiteltävää aihetta kohtaan vähenee, jos hän ei ymmärrä kunnolla kieltä, jolla asia esitetään.

Omakielisyyden nähtiin myös parantavan ryhmän vuorovaikutusta, kun ei tarvita tulkkia viestin välittämiseen. Tulkattua kurssia pidettiin yleisesti ottaen selvästi omakielistä kurssia huonompana vaihtoehtona, soveltuvan lähinnä ns. infotilaisuuksiin. Tähän kouluttajat näkivät monia syitä ja perusteluita, jotka voidaan jakaa metodologisiin ja resursseihin liittyviin. Metodologiset esteet liittyvät dialogiseen opetustapaan ja ryhmän vuorovaikutukseen. Tulkkauksen nähtiin vaikeuttavan dialogin sujuvuutta ryhmän sisällä: Yksi kouluttajista kuvasi vuorovaikutusta tulkkauksessa opetuksessa näin:

”Niin jos se opettaja ei ymmärrä sitä kieltä, vaan se kulkisi tulkin kautta, niin eihän se opettaja pystyisi seuraamaan keskustelua, missä asioissa ne opiskelijat ovat ihmeissään tai mikä asia on nostanut vaikka tunteita pintaan.”

Tulkin rooli nähtiin rajallisena tiedon välittäjänä, joka ei voi vaikuttaa siihen, onko asia tullut kerrottua ymmärrettävällä tavalla. Omakielinen koulutus nähtiin myös resursoinniltaan järkevänä, koska se vie tulkkaukseen verrattuna huomattavasti vähemmän aikaa ja on kustannustehokkaampaa, kun tulkin kustannukset jäävät välistä pois.

Kokonaisuudessaan kouluttajien kokemus oli, että omakielisuus mahdollistaa keskustelun, lisää ymmärrystä sekä vahvistaa oppimista ja näin myös edistää kotoutumista. Tulkkauksen nähtiin jäävän tiedon jakamisen tasolle, joka ei mahdollista keskustelua ja dialogia, jolloin tiedon omaksuminenkaan ei ole yhtä tehokasta ja väärinymmärrykset ovat mahdollisia.

8.3 Kouluttajan oma kotoutumiskokemus

Kouluttajan taustan merkitystä tarkastelin haastatteluissa esitettyjen kysymysten perusteella: Mikä merkitys on mielestäsi sillä, että kouluttajalla on omakohtainen kokemus kotoutumisesta? Kouluttajan kotoutumistaustan merkityksellisyydestä kouluttajat esittivät hieman toisistaan eriäviä näkemyksiä. Osa kouluttajista näki kouluttajan omakohtaisen kotoutumistaustan olevan lähes pakollinen, kun taas osa näki sen hyödyllisenä, mutta ei välttämättömänä. Osa näki tärkeimpänä yhteisen kielen ja molempien kulttuurien syvän ymmärryksen, vaikka omakohtaista kotoutumiskokemusta ei olisikaan. Kaikki olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että kouluttajan omakohtaiseen kotoutumistaustaan liittyy monia positiivisia tekijöitä kouluttajana toimimisen kannalta.

Yksi kouluttajista kuvasi kouluttajan oman kokemuksen merkitystä näin: ”Kyllä oma kokemus lisää yhteistä ymmärrystä asiasta, että pystyy viemään keskustelua eteenpäin, kun hän kertoo omasta kokemuksesta. Ihmiset tuntevat, että he ovat tasavertaisia.” Vaikka jokaisen maahan muuttaneen kokemus ja tausta on erilainen, niin kouluttajat ajattelivat sen luovan kuitenkin yhteistä ymmärrystä ja luovan mahdollisuuksia myös kokemuksesta oppimiseen.

Kouluttajan omakohtaisen kotoutumiskokemuksen katsottiin tuovan vertaistukea ja luovan toivoa ja rohkeutta kurssin osallistujille. Henkilökohtaisen kokemuksen katsottiin tuovan uskottavuutta kouluttajalle esimerkiksi verrattuna kantasuomalaiseen kouluttajaan. Omien elämäkokemusten katsottiin ylipäänsä vahvistavan kouluttajaa ja hänen asiantuntemustaan. Yhteisen kieli- ja kulttuuritaustan sekä kotoutumiskokemusten myötä koettiin, että yhteisymmärrys, luottamus ja vuorovaikutus syntyvät helpommin. Tämän myötä koettiin myös, että kouluttajaa on helpompi lähestyä.

9 KURSSIN OSALLISTUJIEN JA KOULUTTAJIEN IDEOITA YHTEISKUNTAORIENTAATION KEHITTÄMISEKSI

Navigaattori-hankkeen yhtenä tavoitteena on ollut kehittää Yhteiskuntaorientaatio-kurssikonseptia, jotta se palvelisi kohderyhmää entistä paremmin. Haastatteluissa pyrittiin keräämään kehittämisideoita sekä kurssin osallistujilta että kouluttajilta. Kurssille osallistuneiden haastatteluissa kysyttiin, onko joitakin asioita, mitä kurssilla olisi hyvä käsitellä enemmän tai puuttuiko sieltä joitakin asioita sekä kenelle suosittelisi Yhteiskuntaorientaatio-kurssia. Näiden kysymysten kautta pyrin keräämään osallistujien ajatuksia kurssin kehittämiseksi.

Kurssille osallistuneiden haastatteluista välittyi kiitollisuus siitä, että tällainen kurssi on heitä varten järjestetty. Jokaisessa haastattelussa tuli esiin, että kursilta on saatu paljon tietoa ja uusia asioita on opittu. Osallistujien oli vaikea keksiä asioita, joita kurssilta olisi puuttunut tai mitä he olisivat toivoneet lisää. Haastatteluissa nousi esiin kuitenkin kolme kurssin sisältöä koskevaa kehittämisideaa, jotka olivat internetin käytön harjoittelu, asioiden hoitaminen verkossa ja suomalaiseen ruokakulttuuriin tutustuminen esimerkiksi kokkauspäivän avulla.

Moni haastateltavista toi esiin toiveen, että kurssi olisi valtakunnallinen ja kaikki halukkaat maahanmuuttajat pääsisivät osallistumaan sellaiselle. Kurssia suositeltiin yleisesti maahanmuuttajille, mutta erityisesti sellaisille, jotka ovat olleet maassa vasta vähän aikaa ja eivät vielä tunne suomalaista yhteiskuntaa kovin hyvin. Toisaalta osa haastateltavista toi esiin, että tuntee jo pitkään Suomessa asuneita maahanmuuttajia, jotka eivät tunne lakia tai palvelujärjestelmää. Tällaisissa tapauksissa kurssia suositeltiin myös pidempään maassa asuneille. Muita kehittämisajatuksia ei osallistujien haastatteluista noussut esiin. Jäin miettimään uskaltavatko osallistujat halutessaan antaa kriittistäkin palautetta. Rakentavan palautteen keräämiseen voisi olla hyvä jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Kouluttajien osalta kysyin kouluttajakoulutukseen liittyviä kehittämisideoita seuraavien kysymysten avulla: Miten kouluttajien koulutusta voisi kehittää? Oliko

kouluttajien koulutuksessa mielestäsi riittävästi harjoituksia? Mitä mieltä olet sen kestosta/tuntimäärästä?

Kouluttajat kokivat saaneensa kouluttajakoulutuksesta riittävät valmiudet kurssin vetämiseen, mutta useampi kouluttajista ajatteli, että koulutus voisi olla pidempi ja/tai se voisi sisältää enemmän harjoitteita. Osa toivoi lisäkoulutuspäiviä peruskoulutukseen, mutta myös täydennyskoulutusta jo koulutetuille kouluttajille ehdotettiin. Tulevaisuuden toiveena esitettiin toive, että kouluttajakoulutus muuttuisi ammatillisen koulutuksen suuntaan ja kurssin käytyä olisi myös kouluttajan työtä tarjolla.

Kouluttajakoulutuksen sisältöä pidettiin hyödyllisenä, koska se sisältää teorian lisäksi paljon menetelmän opiskelua sekä käytännön harjoitteita. Kouluttajakoulutuksen sisältöön ehdotettiin lisättäväksi enemmän opetusharjoittelua, harjoitusopetuksen videokuvaamista ja sen läpikäymistä pienryhmässä sekä useamman kerran vierailua toisen kouluttajan vetämällä kurssilla.

Myös useampi kouluttajista toivoi Yhteiskuntaorientaation valtakunnallistamista tulevaisuudessa. Osa kouluttajista kertoi omasta maahanmuutostaan, jolloin ei ollut tarjolla systemaattista tukea ja tietoa. Tehokkaan kotoutumisen ja maahanasettumisen kannalta nähtiin tärkeänä tarjota tietoa, joka saavuttaa vasta Suomeen muuttaneet. Yleisesti ottaen ajateltiin olevan hyödyllistä, että Yhteiskuntaorientaation sisältöä kehitetään ja tarkastellaan säännöllisesti kurssikokemusten perusteella.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Omakielisyys ja dialoginen keskustelu näyttäytyivät hyvin merkityksellisinä elementteinä sekä osallistujien että kouluttajien kokemuksissa. Kouluttajien ja osallistujien kokemusten perusteella on havaittavissa, että sekä omakielisyys että

dialogisuus mahdollistavat keskustelun käymisen. Keskustelun ja omalla kielellä annettavan opetuksen kautta asioiden koettiin menevän myös paremmin perille ja ymmärryksen olevan syvällisempää. Yksi osallistujista kuvasi omalla kielellä annettavaa opetusta näin: ”Tieto menee suoraan sydäimestä sydämeen.” Tämän sitaatin sisältö välittyi sekä osallistujien että kouluttajien haastatteluissa, joissa kävi ilmi, että omakielisyys lisää tiedon ymmärrettävyyttä, jolloin riski väärinymmärryksiin on selvästi vähäisempi. Myös kynnys kysyä ja tarkentaa koettiin tällöin matalammaksi.

Omakielisyys ja dialogisuus näyttäytyvät kokemusten perusteella merkityksellisinä oppimista ja osallistumista edistävinä tekijöinä. Aineisto näyttää vahvistavan Alhasen (2016) näkemystä siitä, että dialogi on kommunikaatiossa oppimista ja ymmärryksen kehittämistä. Tätä kautta dialogi voi myös edesauttaa demokratian toteutumista yhteiskunnassa (Alhanen 2016). Kurssilla käytyjen keskusteluiden perusteella osallistujat ovat ymmärtäneet, että heillä on sekä mahdollisuuksia, oikeuksia että velvollisuuksia tässä yhteiskunnassa. Tällaisen ymmärryksen voi nähdä edistävän kotoutumista niin tietojen kuin osallisuudenkin osalta. (Ala-Orvola & Päällysaho, 2020.)

Aineisto antaa myös viitteitä siitä, että dialogisuus kotoutumista edistävässä työssä voi parhaimmillaan olla myös demokratiakasvatusta, joka osallistaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja vaikuttamiseen. Kouluttajat ovat kuvanneet, että kurssille osallistuneet ovat saaneet rohkeutta oman mielipiteensä ilmaisemiseen sekä keskusteluun osallistumiseen. Lähtömaiden olosuhteet huomioon ottaen, oman mielipiteen ääneen ilmaiseminen voi olla monelle maahan muuttaneelle uusi asia.

Vaikka dialogin tavoitteena ei olekaan samanmielisyys, niin Mönkkösen (2007, s.100) mukaan keskustelu ja asioiden ihmettely yhdessä luovat tietä yhteiselle ymmärrykselle ja toiminnalle. Tätä kautta dialoginen keskustelu voi lisätä yhteistä ymmärrystä. Kurssia kuvattiin turvalliseksi tilaksi, jossa asioita voidaan yhdessä ihmetellä ja niitä voi kysyä omaa kieltä puhuvalta kouluttajalta. Yhteisen ymmärryksen kautta voidaan luoda myös turvallisuutta. Yhteiskuntaorientaatio voi

nähdäkseni lisätä yhteiskunnan turvallisuutta ja vakautta, kun tulijat saavat totuudenmukaista tietoa ja mahdollisesti välittävät sitä myös eteenpäin läheisilleen.

On hyvä kiinnittää huomiota siis myös kurssin tiedolliseen puoleen, jotta kouluttajat hallitsevat Yhteiskuntaorientaation sisällön yhtä hyvin kuin opetusmetodin. Yhteiskuntaorientaatio-oppikirja antaa hyvät puitteet tiedolliselle osaamiselle, jonka tulisi sisältää perustiedot elämän ja yhteiskunnan keskeisiltä osa-alueilta. Useampi kouluttaja toikin haastatteluissa esiin, että oppikirja on osattava hyvin ja kouluttajan tulee sisäistää sen tiedot.

Sekä kouluttajien että osallistujien kokemuksen mukaan on hyvin merkittävää, että kouluttaja ei ole syntyperäinen suomalainen, vaan hänellä itsellään on kotoutumiskokemusta. Osallistujille se vaikutti olevan vielä tärkeämpi tekijä kuin kouluttajille. Yhteinen kulttuuritausta kurssiosallistujien kanssa koettiin tärkeäksi, ja kouluttajan katsottiin tekevän opettavaista ja hedelmällistä vertailua yhteiskuntien ja kulttuurien välillä. Kouluttajan koettiin olevan myös esimerkin ja vertaistuen antaja.

Vesterlind & Winmanin (2015) mukaan dialogisen keskustelun fasilitoija eli kouluttaja ikään kuin liikkuu erilaisten sosiaalisten maailmojen välillä tehdäkseen tarjolla olevasta informaatiosta ymmärrettävää maahanmuuttajille, joilla on erilaiset taustat ja lähtökohdat. Nähdäkseni tämä toteutuu Yhteiskuntaorientaatiossa, jossa omakielinen kouluttaja voi mukauttaa tarjolla olevaa tietoa kohderyhmän kulttuuriseen kontekstiin ymmärrettäväksi. Omakielinen kouluttaja sekä välittää tietoa että luo osallistujien kanssa uutta ymmärrystä käsiteltävistä aiheista. Omakielinen ja kulttuurikontekstin hyvin tunteva kouluttaja kykenee myös kiinnittämään huomiota asioihin, jotka vaativat erityistä selittämistä.

Viime vuosiin asti kotoutumiskoulutuksen yhteydessä annettava yhteiskunta- ja kulttuuritieto on annettu vain suomen tai ruotsin kielellä kielikoulutuksen yhteydessä. Tällöin väärinymmärrykset ovat hyvin mahdollisia, koska kielen opiskelu on vasta alkutekijöissään. Myös motivaatio saattaa olla puutteellinen, jos ei ymmärrä sisältöä. Kuitenkin sekä yksilön että yhteiskunnan edun mukaista olisi, että maahanmuuttaja ymmärtäisi ja sisäistäisi hänelle tarjotun tiedon. Aineistoni

perusteella näyttää siltä, että omalla kielellä dialogisesti annettava opetus on hyvä keino edistää yhteiskunta- ja kulttuuritiedon omaksumista.

Aineistoni ja muun aiheeseen perehtymiseni perusteella vaikuttaa siltä, että kotoutumiskoulutuksessa kannattaisi olla lakisääteisesti omalla kielellä annettava yhteiskunta- & kulttuuriorientaatio. Samoja johtopäätöksiä on tehty myös Töihin Suomeen -hankkeen yhteydessä (esimerkiksi Korhonen, i.a.) sekä Ruotsissa, jossa omakielinen orientaatiojakso on jo vuosia kuulunut osaksi kotoutumiskoulutusta. Opinnäytetyöni tulokset tukevat ajatusta siitä, että omalla kielellä annettava orientaatio on sekä taloudellisesti että oppimisen kannalta tehokkaampi toteutustapa verrattuna tulkattuun kurssiin. Yhteiskuntaan ja kulttuuriin liittyvän tiedon antaminen kielellä, jota kotoutuja ei vielä hallitse, tai tulkin kautta, johon liittyy myös monia haasteita, vaikuttaa resurssien väärinkäytöltä. Niin kotoutujan kuin yhteiskunnankin etu olisi, että tieto menisi perille oikein ja silloin kun motivaatio on korkeimmillaan, eli kotoutumisen alkuvaiheessa. Dialogisella opetustavalla voidaan tukea omasta kokemusmaailmasta vieraiden asioiden ymmärtämistä.

Lopuksi on vielä hyvä palata kotoutumisen käsitteeseen. Kotoutuminen on moninainen prosessi, joka voidaan jakaa esimerkiksi rakenteelliseen, kulttuuriseen, vuorovaikutukselliseen ja identifioivaan kotoutumiseen (Heckmann, 2005; Saukkonen, 2016). Näistä näkökulmista haluan nostaa esiin erityisesti identifioivan kotoutumisen. Identifioivassa kotoutumisessa on kyse siitä, että maahanmuuttaja alkaa vähitellen kokea olevansa yhdenvertainen yhteiskunnan jäsen.

Tähän Yhteiskuntaorientaatio antaa havaintojeni perusteella hyvän panoksen, sillä kurssilla käydyissä keskusteluissa on vahvasti tullut esiin jokaisen Suomessa asuvan oikeudet ja velvollisuudet. Osalle kurssilaisista oli tullut yllätyksenä, että maahanmuuttaja on monessa suhteessa yhdenvertaisessa asemassa Suomen kansalaisiin nähden. Yhteiskuntaorientaation kautta on vahvistettu kursseille osallistuneiden tietoja siitä, että he ovat tasavertaisia yhteiskunnan jäseniä. Tämän näen merkityksellisenä kokonaisvaltaisen kotoutumisen ja osallisuuden kannalta.

11 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut ammatillisesti kasvattava ja antoisa matka. Valitsin tutkintoni suuntaaviksi opinnoiksi moninaisuus ja monikulttuurisuus – opinnot, joten opinnäytetyöni aihe on entisestään lisännyt ja vahvistanut osaamistani maahanmuuttoon, kotoutumiseen ja kotouttamiseen liittyvissä kysymyksissä. Koen, että Navigaattori-hanke antoi opinnäytetyöaihetta tarjoamalla hienon mahdollisuuden työelämälähtöiseen tutkimiseen ja kehittämiseen. Hankkeen kautta olen saanut myös laadukasta ohjausta työhöni, joka on ollut hieno lisätuki opinnäytetyön normaalin ohjaamisen lisäksi. Kummankin ohjauksen kautta olen voinut reflektoida ajatuksia useamman henkilön kanssa, viedä niitä eteenpäin ja välillä kyseenalaistaakin.

Opinnäytetyön aiheen koin hyvin merkitykselliseksi koko prosessin ajan ja olen ammatillisesti kiitollinen siitä, että sain antaa oman panokseni kotoutumista edistävien toimenpiteiden yhdenmukaistamiseksi ja kehittämiseksi. Haastatteluaineistoa analysoidessani pohdin, että Yhteiskuntaorientaatio-kursseilla omakohmainen havainnointi olisi ollut mielekäs lisä aineistoon. Olisi ollut kiinnostavaa seurata, miten dialogisuus käytännössä syntyy ja millainen dynamiikka kursseilla on. Tämä olisi kuitenkin vaatinut paljon lisätyötä, eikä olisi koronaepidemiankaan takia ollut mahdollinen. Jatkotutkimusaiheita mietittäessä havainnointi voisi kuitenkin olla hedelmällistä.

Pohdin myös sitä, millaisena haastatteluun osallistuneet kurssilaiset ovat nähneet haastattelijan roolin. Haastattelun alussa on kyllä käyty läpi, että haastatteluaineisto anonymisoidaan ja ketään ei voi siitä tunnistaa. Kriittisen palautteen tai kehittämissuhteiden saaminen kurssille osallistuneilta oli kuitenkin haastavaa. Tähän samaan haasteeseen olen törmännyt aiemminkin maahanmuuttajien palveluiden arviointiin liittyneissä tilanteissa. Kokemukseni mukaan maahanmuuttajat, erityisesti humanitaarisin syin tulleet, kokevat usein vahvaa kiitollisuutta saamastaan palvelusta, joka on toki hienoa ja arvokasta. Samalla kuitenkin mietin, että palveluiden kehittämisen kannalta olisi hyvin tärkeää saada rakentavaa palautetta ja ehdotuksia, miten kohderyhmää voisi palvella entistä paremmin.

Opinnäytetyöni tutkimusasetelmassa ja -prosessissa merkitykselliseksi koin myös sen, että maahan muuttaneet, niin kurssille osallistuneet kuin kouluttajatkin, saivat äänensä kuuluviin. Tähän pyrin myös hyödyntämällä sopivissa kohdissa suoria lainauksia haastatteluista. Kotoutumista edistäviä toimenpiteitä suunniteltaessa on ensiarvoisen tärkeää kuulla maahanmuuttajien omaa ääntä. Tässä on kuitenkin syytä pitää mielessä, että maahanmuuttajien joukko on hyvin moninainen, eikä mitään yhtä ”maahanmuuttajien ääntä” ole olemassa.

Reflektoidessani opinnäytetyöprosessiani suhteessa sosionomin (AMK) osaamisvaatimukseen eli kompetensseihin, huomaan kehittäneeni osaamistani monella eri tavalla. Erityisesti sosiaalialan eettinen osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ovat vahvistuneet tämän prosessin kautta. Opinnäytetyöni myötä olen oppinut niin tiedollisesti kuin menetelmällisesti. Dialoginen menetelmä ja työote ovat asioita, joiden toivon yleistyvän entisestään sosiaalialalla, mutta erityisesti kotouttamistyössä. Uskon myös, että tämän työn kautta sekä oma että työtäni myöhemmin lukevien kyky kulttuurien väliseen vuoropuheluun ja kulttuurisensitiiviseen työtapaan voivat vahvistua.

LÄHTEET

- Ala-Orvola, M., & Päälylyaho, K. (18.12.2020) Omakielisellä dialogilla kohti kotoutumista. *Dialogi* <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020102185837>
- Alhanen, K. (2020). Ristiriidat, tunteet ja dialogi. Teoksessa Attias, M. & Kangasoja, J. (toim.) *Me ja ne. Välineitä vastakkainasettelujen aikaan*. Helsinki: Into Kustannus.
- Alhanen, K. (2016). *Dialogi Demokratiassa*. Tallinna: Gaudeamus.
- Alisaari, J., & Rakkolainen-Sossa, S. (2016). Kokonaisvaltaista kotoutumista vauvasta vaariin. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 7(3). Saatavilla 16.11.2020: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2016/kokonaisvaltaista-kotoutumista-vauvasta-vaariin>
- Arnkil, T., & Eriksson, E. (2012). *Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista*. Stakes. Oppaita 60. Saatavilla 8.6.2020 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-17928.pdf?sequence=1
- Erätauko. (2018). *Kortit keskustelun vetämiseen*. Saatavilla 20.5.2020 <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eratauko/production/2020/02/23025932/eriskeskustelukortit13-11-2018muokatut-fin4.painos.pdf>
- Erätauko. (i.a.). *Mikä Erätauko?* Saatavilla 21.5.2020 <https://www.eratauko.fi/mika-eratauko/>
- Freire, P. (2016). *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Haarakangas, K. (2008). *Parantava puhe*. Helsinki: Magentum.
- Heckmann, F. (2005). *Integration and Integration Policies*. Bamberg: European Forum for Migration Studies.
- Hellström, E. (26.11.2018). *Dialogin muodot ja paikat yhteiskunnallisen päätöksenteon tukena*. <https://www.sitra.fi/artikkelit/dialogin-muodot-ja-paikat-yhteiskunnallisen-paatoksenteon-tukena/>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

- Holm, R., Poutanen, P., & Ståhle, P. (26.11.2018). *Mikä tekee dialogin: Dialogisen vuorovaikutuksen tunnuspiirteet ja edellytykset*
<https://www.sitra.fi/artikkelit/mika-tekee-dialogin-dialogisen-vuorovaikutuksen-tunnuspiirteet-ja-edellytykset/>
- IOM.fi. (i.a.) *Navigaattori-hanke*. Saatavilla 25.4.2020 <https://iom.fi/en/navigaattori-hanke>
- Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Juvenes Print.
- Kotouttaminen.fi. (i.a.-a). *Keskeiset käsitteet*. Saatavilla 21.5.2020 <https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet>
- Kotouttaminen.fi. (i.a.-b). *Kotoutumislaki ohjaa kotouttamista*. Saatavilla 21.5.2020 <https://kotouttaminen.fi/kotoutumislaki-ohjaa-kotouttamista>
- Kotouttaminen.fi. (i.a.-c). *Kotoutumista edistävät toimenpiteet*. Saatavilla 21.5.2020 <https://kotouttaminen.fi/kotoutumista-edistavat-toimenpiteet>
- Kotouttaminen.fi. (i.a.-d). *TE-toimiston palvelut*. Saatavilla 21.5.2020 <https://kotouttaminen.fi/te-toimiston-palvelut>
- Korhonen, I. (i.a.). *Omalla kielellä toteutettu yhteiskuntaorientaatio auttaa kotoutumisen alkuun*. Kotoutuminen.fi Blogi. Saatavilla 27.10.2020 <https://kotouttaminen.fi/blogi/-/blogs/omalla-kielella-toteutettu-yhteiskuntaorientaatio-auttaa-kotoutumisen-alkuun>
- Korhonen, I. (2018). *Kotoutumiskoulutus*. Asiantuntijalausunto 25.9.2018. Saatavilla 16.11.2020 <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMeta-tieto/Documents/EDK-2018-AK-207076.pdf>
- Lahtinen, K. & Kuusiluoma, T. (2018). *Omalla kielellä alkuun. Omakielisten orientaatiojaksojen pilotointi Uudenmaan TE-toimiston uusille koutoutuja-asiakkaille*. Töihin Suomeen-hanke. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Saatavilla 9.6.2020 <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/159023/Omalla%20kielella%cc%88%20alkuun%20pieni.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- L2010/1386. Laki kotoutumisen edistämisestä. Saatavilla <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

- Maahanmuuttovirasto. (i.a.). *Kiintiöpakolaiset*. Saatavilla 21.5.2020
<https://migri.fi/kiintiopakolaiset>
- Mönkkönen, K. (2007). *Vuorovaikutus: Dialoginen asiakastyö*. Edita
- Opetushallitus (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla 16.11.2020: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus
- Pakolaisapu. (27.2.2019). *Kohti yksilöllistä ja tuloksellista kotouttamista*. Saatavilla 8.6.2020 <https://pakolaisapu.fi/2019/02/27/kohti-yksilollista-ja-tuloksellista-kotouttamista/>
- Pietilä, I. (2010). Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi. Teoksessa Ruusuvoori, J., Nikander, P., & Hyvärinen, M. (toim.) *Haastattelujen analyysi*. Tampere: Vastapaino
- Pöyhönen, S. & Tarnanen, M. (2015). Integration policies and adult second language learning in Finland. Teoksessa Simpson J. & Whiteside, A. (toim.). *Adult language education and migration: Challenging agendas in policy and practice*. Oxon: Routledge. Saatavilla 5.1.2021 <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201505071755>
- Saukkonen, P. (8.12.2016). Mitä on kotoutuminen? *Kvartti. Kaupunkitiedon verkkolehti*. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen>
- Sisäministeriö (2018). *Töihin Suomeen - Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma työperusteisen maahanmuuton vahvistamiseksi*. Sisäministeriön julkaisu 1/2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-176-3>
- Sisäministeriö. (i.a.). *Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan*. Saatavilla 21.5.2020. <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>
- Suopanki, K. (21.1.2019). *Opetusta keilahallissa ja läpi tyhjällä koepaperilla – yksityiset yritykset tienaa kymmeniä miljoonia kotoutumiskoulutuksella*. Saatavilla 25.4.2020 <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/21/opetusta-keilahallissa-ja-lapi-tyhjalla-koepaperilla-yksityiset-yritykset>
- TE-palvelut. (i.a.). *Kotoutumiskoulutus maahanmuuttajille*. Saatavilla 21.5.2020 https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/ammatinvalinta_koulutus/kotoutumiskoulutus/index.html

- Vesterlind, M. & Winman, T. (2015). Knowing in practice. The use of dialogue as a pedagogical method in integration work. *Nordic Journal of Migration Research*.
- Yhteiskuntaorientaatio.fi. (i.a.-a). *Kurssin järjestäminen*. Saatavilla 25.4.2020 <https://yhteiskuntaorientaatio.fi/kurssin-jarjestaminen/>
- Yhteiskuntaorientaatio.fi. (i.a.-b). *Opetusmuoto*. Saatavilla 25.4.2020 <https://yhteiskuntaorientaatio.fi/opetusmuoto/>
- Yhteiskuntaorientaatio.fi. (i.a.-c). *Sisältö*. Saatavilla 25.4.2020 <https://yhteiskuntaorientaatio.fi/yhteiskuntaorientaation-sisalto/>
- Yhteiskuntaorientaatio.fi. (i.a.-d). *Yhteiskuntaorientaation kouluttajat*. Saatavilla 25.4.2020. <https://yhteiskuntaorientaatio.fi/yhteiskuntaorientaation-kouluttajat/>
- Yhteiskuntaorientaatio.fi. (i.a.-e). *Yhteiskuntaorientaation merkitys*. Saatavilla 25.4.2020. <https://yhteiskuntaorientaatio.fi/yhteiskuntaorientaation-merkitys/>

LIITE 1. Haastattelukysymykset Yhteiskuntaorientaation kouluttajille

Omakielisyys

1. Mikä merkitys on mielestäsi sillä, että Yhteiskuntaorientaatio-kurssi pidetään osallistujien omalla kielellä?
2. Miten vertaisit sitä tulkattuun kurssiin?
3. Mikä merkitys on mielestäsi sillä, että kouluttajalla on omakohtainen kokemus kotoutumisesta?

Dialogisuus

4. Miten kuvailisit opetustapaasi kurssilla?
5. Miten kuvailisit kurssin ilmapiiriä?
6. Mikä merkitys keskustelulla oli kurssilla?
7. Kurssin opetusmuodossa keskeistä on keskusteleminen, dialogisuus. Miten sinä ymmärrät dialogisuuden?
8. Mikä on mielestäsi dialogissa tärkeää?
9. Miten kuvailisit omaa rooliasi kurssin kouluttajana? Millainen kouluttaja olet/olit?

Kouluttajakoulutus

10. Mitä koulutus on antanut sinulle?
11. Miten kouluttajien koulutusta voisi kehittää?
12. Oliko kouluttajien koulutuksessa mielestäsi riittävästi harjoituksia?
Mitä mieltä olet sen kestosta/tuntimäärästä?
13. Mitä haluaisi välittää/antaa ohjeeksi seuraaville kouluttajille?

LIITE 2. Haastattelukysymykset Yhteiskuntaorientaatioon osallistuneille

- Miten arabiankieliseen yhteiskuntaorientaatio-kurssiin osallistuminen on muuttanut teidän tietojanne Suomesta?
- Onko tämä kurssi muuttanut teidän asenteitanne suomalaisia ja suomalaista yhteiskuntaa kohtaan?
- Onko jotakin asioita, mitä kurssilla olisi hyvä käsitellä enemmän tai puuttuiko sieltä jotakin asioita?
- Kenelle suosittelisit Yhteiskuntaorientaatio-kurssia?
- Osa teistä on tullut perheenyhdistämisen kautta Suomeen ja teidän perheenjäsenet/lähiomaiset eivät ole käyneet tällaista kurssia. Huomaatko te jonkun eron siinä, miten he ymmärtävät suomalaista yhteiskuntaa ja miten te ymmärrätte sitä?
- Mikä merkitys oli sillä, että opettaja puhui arabiaa? Verrattuna tilanteeseen, jossa olisi opetus suomeksi ja tulkkaus arabiaksi?
- Mikä merkitys on sillä, että kouluttaja ei ole syntyperäinen suomalainen ja on itsekin käynyt läpi kotoutumisprosessin?
- Ovatko teidän tulevaisuutenne suunnitelmat muuttuneet kurssin aikana? Ovatko teidän ajatuksenne siitä, mitä voisitte Suomessa tehdä, muuttuneet?

Toukokuun 2020 haastatteluihin lisätyt kysymykset:

- Millainen ilmapiiri Yhteiskuntaorientaatio-kurssilla oli?
- Mikä merkitys on sillä, että kurssilla käytiin keskustelua käsiteltävistä asioista?